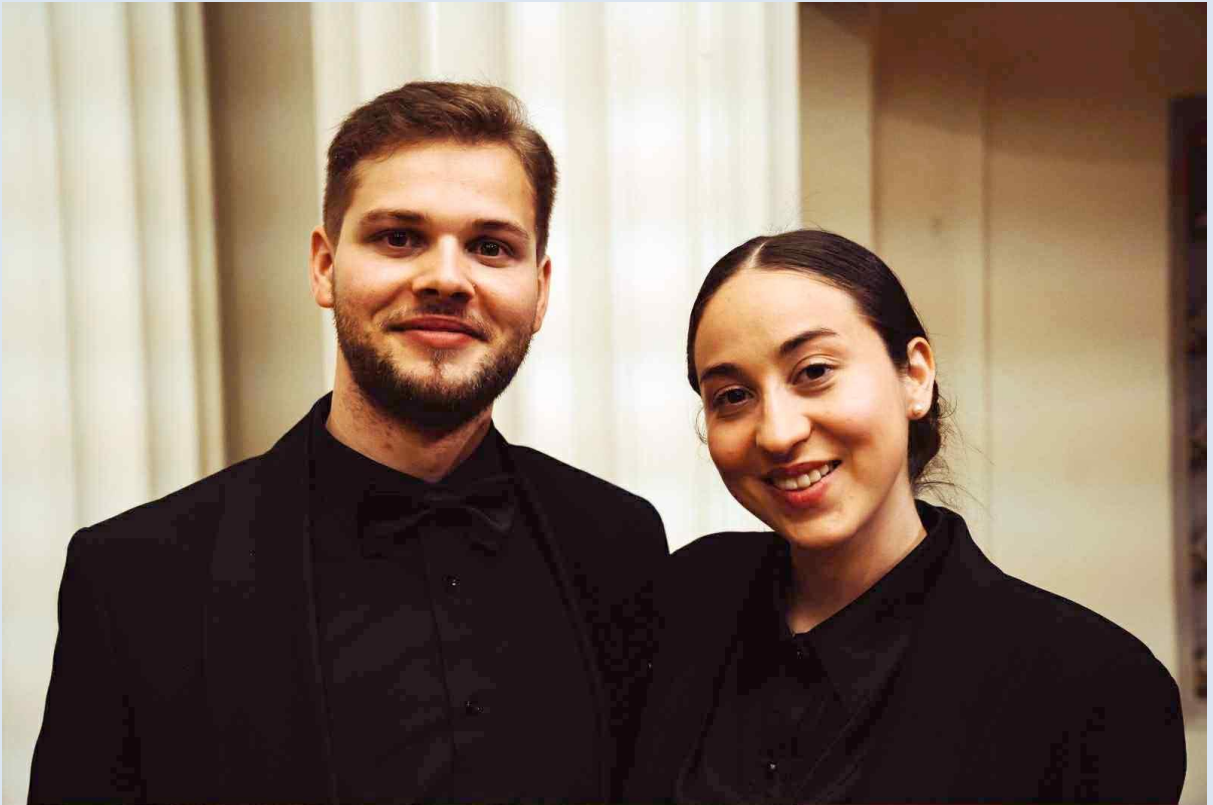




PISANII SÂNGEORZENE

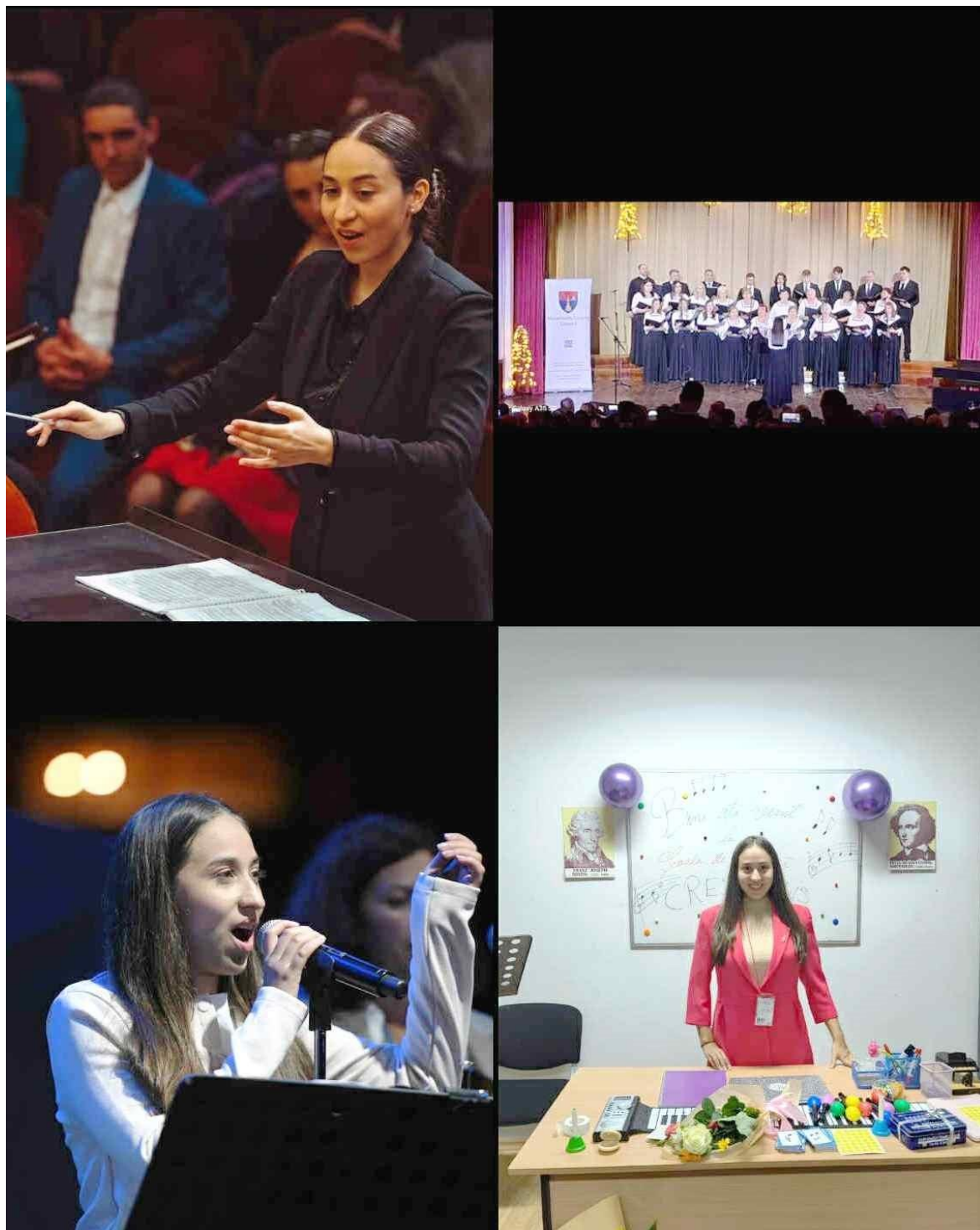
ANUL XIV, NR. 12(160), DECEMBRIE 2025





PISANII SÂNGEORZENE

Spiritualitate, Istorie și Tradiție



ANUL XIV, NR. 12(160), DECEMBRIE 2025



PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de
Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius)
Morariu,

Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniiisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: Antonia Jarda Hotea
COPERTA 2: Antonia Jarda Hotea și Gelu Hotea
COPERTA 3: Familia de muzicanți Poleac
COPERTA 4: Ilie Poleac



Cuprins

EXCELLENTIA – ANTONIA JARDA HOTEA

ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Armonia unui destin simplu</i>	6
ANTONIA JARDA HOTEA <i>Gânduri noersonale</i>	8

UNIREA CEA MARE

<i>Mărturii la 20 de ani de la marele evniment</i>	13
<i>Alba Iulia dreptatea lui Dumnezeu. Episcopul greco-catolic Iuliu Hossu al Clujului</i>	15
<i>Rugăciunea citită în bisericile ortodoxe din Alba Iulia și din Ardeal în ziua Unirii, de 1 Decembrie 1918, alcătuită de Patriarhul Miron – pe atunci episcop de Caransebeș</i>	17
<i>De vorbă cu dr. Laurențiu Oanea, secretarul Adunării Naționale de la Alba Iulia</i>	19
<i>Memorabilul act de la Alba Iulia</i>	21
FLOREA MARIN, TEODOR GHIȚAN <i>Medici și studenți la medicină din județul Bistrița-Năsăud participanți la Marea Adunare Națională din Alba Iulia din 1 Decembrie 1918</i>	23
<i>Delegați ardeleni la guvernul României în toamna anului 1918</i>	33
DORIN DOLOGA <i>Localitatea Sângeorz-Băi și Unirea Transilvaniei cu România din 1 Decembrie 1918</i>	38
<i>Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în documente din arhive bistrițene</i>	40
EMIL BOȘCA-MĂLIN <i>Suferințele ardelenilor din Galiția</i>	60

IN MEMORIAM – ILIE POLEAC

<i>Ceterașul Ilie Poleac, autorul celebrelor vorbe „Plină-i lumea de furnici”, a plecat la Cer</i>	64
--	----

EXCELLENTIA

ANTONIA JARDA HOTEA

Armonia unui destin simplu



Într-un orășel de munte, unde diminețile miroseau a fân proaspăt, iar serile erau însoțite de cântecul greierilor era o fată modestă, obișnuită cu munca și cu bucuriile simple, care nu se evidenția prin vorbe multe, ci printr-o sensibilitate aparte. Încă de mică, muzica a fost refugiul ei. Cânta încet, mai întâi pentru ea, apoi în biserica satului, lăsându-și emoțiile să se transforme în note curate. Nu visa la aplauze sau la scene mari, ci la bucuria sinceră a cântecului. Muzica a intrat firesc în viața ei, odată cu sărbătorile satului și cu vocile adunate în biserică. Acolo a învățat că fiecare sunet are rostul lui și că, împreună, vocile pot deveni o singură inimă.

Armonia unui destin simplu

Cu multă muncă și răbdare, fata care a văzut primul răsărit de soare în Sângeorz, a pornit pe un drum nou. Drumul spre visul ei nu a fost ușor. A venit dintr-un loc unde șansele par puține, dar unde ambiția și perseverența prind rădăcini adânci. Cu pași timizi, dar hotărâți, a plecat de acasă pentru a-și urma chemarea. A învățat, a greșit, a reluat, mereu cu aceeași dorință sinceră de a deveni mai bună. Modestia nu a părăsit-o niciodată, chiar și atunci când succesul a început să-i bată la ușă.

Ajunsă dirijor de cor, a descoperit că menirea ei nu era doar să conducă voci, ci să unească oameni, a înțeles că adevărata putere nu stă în autoritate, ci în echilibru. Cu gesturi sigure și o privire calmă, reușea să creeze armonie nu doar în muzică, ci și între cei din fața ei. Fiecare repetiție devenea o lecție de răbdare, respect și ascultare reciprocă. Corul nu era doar un ansamblu, ci o familie, iar ea – un sprijin discret, dar ferm. Prin gesturi blânde și încredere, a reușit să adune oameni diferiți într-o singură voce. Corul pe care îl conducea devenea, de fiecare dată, dovada vie că armonia nu se impune, ci se construiește împreună.

Povestea ei este dovada că originea modestă nu limitează visurile, ci le dă profunzime. Fata care a visat mereu să ajungă mare, rugându-se lui Dumnezeu, a rămas aceeași la suflet, chiar și atunci când a ajuns să dirijeze aplauze. Prin muncă, credință în sine și dragoste pentru muzică, a transformat simplitatea într-o forță și a demonstrat că adevărata măreție se naște din modestie.

Povestea ei nu este doar despre succes, ci despre curajul de a rămâne autentic. Fata modestă dintr-un orășel de munte a transformat dragostea pentru muzică într-un mod de a uni suflete, arătând că simplitatea poate conduce, uneori, cele mai frumoase destine.

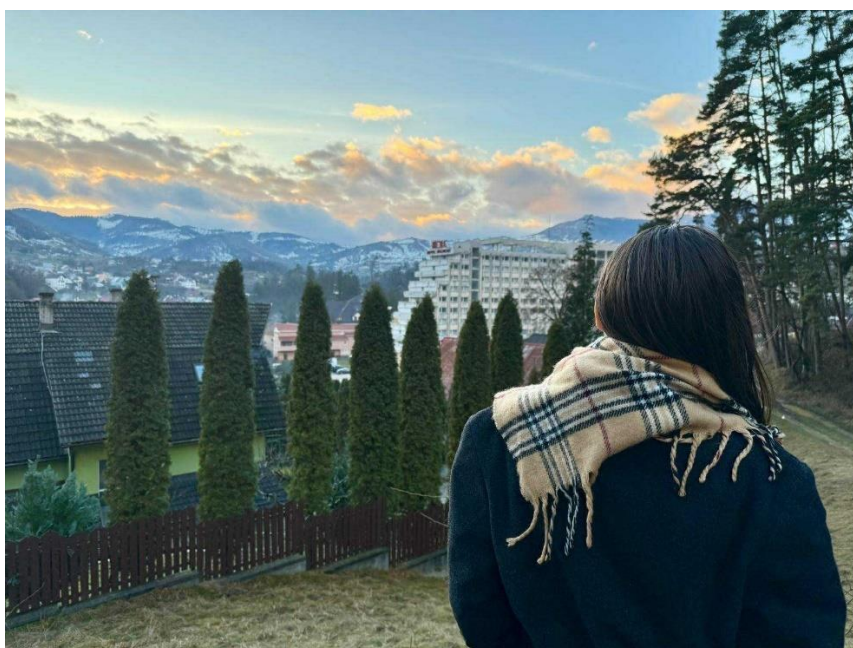
A consemnat Alexandru Dărăban



Gânduri personale

ANTONIA JARDA HOTEA

Născută în luna lui Prier, în ziua de 9, în orașul Bistrița, copilăria mea își are rădăcinile în Sângeorz-Băi, oraș-stațiune. Locul din care mă trag - muntele, aerul curat, natura îmbinată cu spiritul urban, mi-a dăruit imaginația și dorința de a cunoaște cele mai ascunse taine ce păreau să se afle dincolo de acei munți. Acest peisaj de basm m-a captivat, iar muzica devenea tot mai prezentă, integrându-se firesc în decorul care mă înconjura.



Oamenii care veneau în stațiune erau, în mintea mea, marele public. Simțeam că, undeva, cândva, voi arăta lumii muzica din interiorul meu. Aveam mereu senzația că dincolo de acele dealuri există mai mult, un orizont nou, o promisiune. Simțeam că ceva mă așteaptă, o chemare profundă, ca și cum muzica ar fi fost destinul meu – aerul fără de care nu aș fi putut trăi.

Copilăria mea a fost presărată cu muzică, mai ales în familie, la școală și în biserică, până când, la un moment dat, am simțit că muzica m-a descoperit pe mine. Sunetul ei nu lipsea nicio zi din viața familiei noastre. Răsuna după slujbele de la biserică, la zile de naștere, la sărbători, când depănam melodii și artiști care ne uneau.

Biserica greco-catolică, din satul în care am crescut, era mică, caldă și primitoare, un loc unde nu trebuia să cânti tare pentru a fi auzit, ci sufletul trebuia să cânte cu toată puterea. O prezență importantă în formarea mea muzicală a fost sora Dominica, călugăriță din Congregația Maicii Domnului de la Cluj. Ea m-a inspirat profund în arta muzicii corale și în dirijat, încurajându-mă să privesc muzica nu doar ca pe un cânt, ci ca pe o artă care cere atenție, răbdare și dăruire. De asemenea, îmi aduc aminte cu drag de momentele de la biserică, când Preasfințitul Florentin Crihălmeanu mă numea „privighetoarea Antonia” în vizitele pastorale.

Gânduri personale - ANTONIA JARDA HOTEA



Toate aceste clipe au sădit în mine o chemare divină, o vocație și o datorie sacră: Dumnezeu îmi șoptea că prin mine muzica trebuie să răsunе și să fie transmisă lumii. Am fost chemată să dăruiesc lumii mai mult decât o melodie sau o voce care suna impecabil; am fost chemată să-L mărturisesc pe Dumnezeu prin darul pe care îl primisem.



Gânduri personale - ANTONIA JARDA HOTEA

Bunica mea, Terezia a lui Emil Șorobetea, mi-a transmis ce înseamnă să fii un om modest, dar plin de iubire față de ceilalți, și să-ți folosești talentul așa cum ți l-a dăruit Dumnezeu, fără a renunța la el. Alături de dânsa, am cântat în cor, acasă și la biserică. Muzica era modul nostru de a comunica, iar sunetele ei transformau fiecare clipă, fie veselă, fie tristă, într-o lumină caldă în căminul nostru.



M-a învățat să fiu puternică și curajoasă, chiar dacă viața avea să aducă multe obstacole. Cuvintele ei au devenit pentru mine un reper de viață, rostite cu simplitate și adâncime: „Ești comoara mea de aur”. În acel moment am înțeles că port un rost, că muzica face parte din mine și că drumul meu este legat de ea. Vocea ei caldă și limpede, capabilă să atingă note pe care niciodată nu mi le imaginam, a aprins în mine dorința de a reuși și de a-i aduce recunoștință. Eleganța felului ei de a cânta, împletită cu o disciplină de neînchipuit, m-a modelat și m-a ghidat către artistul care sunt astăzi. Ea a fost primul meu dascăl și lumina care mi-a arătat drumul muzicii.

Am fost îndrumată spre învățământ încă din gimnaziu, sub îndrumarea doamnei Raveca Gaveniuc, pe atunci directoare adjunctă, vecina noastră și legată de familie și printr-un grad de rudenie, reușind astfel să împlinesc visul bunicului meu, ale cărui cuvinte mi le repeta de nenumărate ori: «Tu să te faci profesoară de muzică». Nu pot s-o

Gânduri personale - ANTONIA JARDA HOTEA

uit pe mama mea, Elisabeta, profesoară de Limba română în Sângeorz-Băi, care mă strângea la pieptul ei cald, parcă auzind din sufletul ei îndemnul de a continua pe drumul pe care l-am ales. Toate încurajările, dar și criticile de-a lungul timpului, s-au transformat pentru mine într-o motivație. Muzica nu a venit din datorie, ci din însăși respirația sufletului meu – calea prin care am putut dărui lumii bucuriile și durerile mele, transformându-le în speranță și adevăr.



Astăzi, la 25 de ani, pot spune că Dumnezeu a făcut minuni în viața mea și îi sunt recunoscătoare pentru toate darurile, pentru toate urcușurile și coborâșurile. Am luptat să aduc lumina chiar și atunci când simțeam că nu o voi găsi, iar muzica s-a dovedit a fi vindecătoare. Aceasta este doar o parte din armonia unui destin simplu, dar plin de visuri mărețe, clădit prin muncă și cu o încredere neclintită în Dumnezeu.



Gânduri personale - ANTONIA JARDA HOTEA

Dumnezeu m-a binecuvântat cu soțul meu, Gelu, care împărtășește aceleași valori și aceeași vocație: muzica. Chiar și departe de casa părintească, el m-a sprijinit neîncetat, fiind alături de mine în fiecare pas al drumului meu. Ne dorim ca familia noastră, Hotea, să păstreze vie această iubire pentru muzică și să o transmită mai departe copiilor și nepoților, ca ei să crească cu aceeași pasiune, bucurie și credință în darul minunat pe care l-am primit.



Le mulțumesc bunicilor, mamei mele, unchilor și mătușilor pentru copilăria frumoasă pe care mi-au oferit-o, plină de iubire, căldură și sprijin.

Cu stimă și recunoștință,
A voastră, Toni

UNIREA CEA MARE

Mărturii la 20 de ani de la marele eveniment

Gânduri pentru 1 Decembrie

După douăzeci de ani, ce mai rămâne din legământul primelor elanuri, din îmbrățișările stropite cu lacrimi ale regăsirii, din tot ce ni se părea atunci simplu și luminos și neprihănit pentru eternitate?

La asemenea aniversare nu rezistă nici întâlnirile între foștii prieteni, nici obrazul ofilit al fostelor iubite, nici confruntarea, cu propria noastră conștiință. E un prilej de melancolic examen, într-o oglindă care ți-a ascuns viclean toate surprările zi de zi familiarizându-te cu ele, ca să ți le înfățișeze deodată, în bloc, când îți răsare din luciul împăclit, în locul chipului din totdeauna, strigoii celui ce ai fost sau crispa caricaturizare a celui ce-ai crezut că vei fi. După douăzeci de ani, chiar perlele colierelor își pierd argintiile irizări și încep să moară, dacă nu sunt redată pentru o bucată de timp adâncului marin să le regenereze.

Răsfoim din cronica sfârșitului de an 1918, bucuriile, jurămintele, sărbătoarea înfrățirilor de atunci, acel emoționant elan unic în viața unei națiuni, când un vis secular se îndeplinește, hotarele cad, cătușele robiilor se desfac, brațele libere se caută și se închează în fierbinte strânsoare. Basarabia, Bucovina, Ardealul - mai nădăjduiam, mai nădăjduiam, oare această misterioasă conjuncțiune a astrilor, singura prielnică între toate la o mie de ani, care să îngăduie toate unirile fără jertfirea vitregă a nici unui ținut?

Mai răsfoim apoi cronica anilor din urmă, până la 1 Decembrie 1938.

Treptat, visul a fost pogorât pe pământ. Treptat destinul, socoteli mărunte, nepotriviri fatale de temperament și de discipline mentale; treptat procesul de sudură prin natura sa dureros până la deplina cicatrizare, a întunecat bucuria ceasului dintâi. Toate au fost întârziate, zădărnice, sumuțate de o necruțătoare dezlănțuire a adversităților sub seninul electoral.

Cum am auzit doi țărani în straiul ostășesc, din două părți deosebite ale țării, din Ardeal unul și celălalt din Moldova, la un foc de vreascuri într-o noapte jilavă anul trecut:

„Eu ți-s frate, tu-mi iești frate.

La măciuca și mă bate!”

Aflaseră dâșii o versiune a cântecului de unire, mai potrivită stărilor de atunci. Și o mărturiseau cu mare și măhnită minunare, acolo, la un popas, în neagra singurătate a nopții, întrebându-se în simplitatea lor cum de-au ajuns stările la asemenea pidosnicie. Pe urmă, amândoi au încuviințat că nu pot fi decât trecătoare strâmbătați omenești, o drojdie de pe fund a deșertăciunilor și nimicnicirilor, de care ne vom lepăda mâine, poimâine, cât mai curând. Iar întorcând ochii către mine, de la focul de vreascuri ude, au întrebat amândoi într-un glas, doar cu voga nuanță a accentului din ținuturile lor deosebite:

- Nu, domnule? Nu-i vremea să se dreagă cântecul, la loc, cum a fost dintru-ntâi?

Gânduri pentru 1 Decembrie

Ce m-aș fi învrednicit să răspund atunci, acum un an?

Astăzi răspunsul ar fi mai ușor, limpede și fără înconjur, după un an, cu toate șoaptele veninoase ce se mai înverșunează a pâlpoi de colo-colo ca vâpăile verzui de pe mlaștinile putrede și cu toate vanitățile ulcerate care mai așteaptă nu știu ce înviere a morților din moarte. Astăzi, în noua așezare a țării sub sceptrul regesc, ne învrednicim, în sfârșit, a câștiga timpul pierdut, a tămădui rănilile ce-au întârziat să se cicatrizeze, a temeinici adevărata și nesfârâmata unire.

Drumul Suveranului peste granițe ne-a adus o nouă chezășie care să liniștească sufletele.

Dar chezășia cea mai trainică în noi se cuvine a se afla, în noi nu în afară, în noi și în mustrarea mormintelor presărate pretutindeni, unde-au căzut vechii stâlpi de la vechile fruntarii.

Sursa: *România*, București, Anul I, 1938, nr. 184, p. 1 (editorialul este semnat de Cezar Petrescu).



ALBA-IULIA DREPTATEA LUI DUMNEZEU

Episcopul greco-catolic IULIU HOSSU al Clujului

Sufletul neamului prăznuiește ceasul plinirii vremii, în care s-a rostit dreptatea lui Dumnezeu, prin restul poporului său, la Alba Iulia. Numele scump ne îmbracă în lumina praznicului biruinței dreptății. Gândul nostru se înalță către Cel Atotputernic a Cărui dreptate este dreptate în veac și a Cărui cuvânt este Adevărul. Această dreptate au cântat-o părinții noștri în cursul veacurilor grele, aceasta s-a plinit la Alba Iulia, pentru jertfa înălțată Domnului de un neam credincios, temător de Dumnezeu. Numai de Dumnezeu.

Către El să se înalțe cântarea noastră de laudă și preamărire, pentru că ne-a făcut nouă mărite cel Puternic și Sfânt este numele Lui. A coborât pe cei puternici de pe scaune și a înălțat pe cei smeriți.

Domnul ne-a fost nădejdea noastră și tăria noastră. Taina biruinței noastre credința în Dumnezeu.

În lumina profetică a credinței au privit peste veacuri părinții noștri plinirea vremii, care a fericit sufletele noastre văzând cu ochii noștri dezrobirea și întregirea neamului.

Vom aplica aici, cu smerenie, cuvintele Domnului, pentru că a Domnului dreptate s-a plinit întru noi: „Mulți au dorit să vadă ceea ce vedeți voi și n-au văzut; și multe urechi au dorit să audă ceea ce auziți voi și n-au auzit iară ochii voștri sunt fericiți văd și urechile voastre fericite că aud“. Această fericire a copleșit sufletele noastre plinind Domnul așteptarea generații lor, care s-au perindat în cursul veacurilor.

Ochii noștri fericiți pentru că văd neamul întregit, între hotarele dreptății lui Dumnezeu, iar urechile noastre fericite că aud dulce grai românesc, rostit în libertate deplină, înfrățit, de la un hotar la altul, pe vatra strămoșilor noștri, ajunsă în stăpânirea dreaptă a celor așezați de Dumnezeu Atotputernicul pe cuprinsul ei.

Douăzeci de veacuri mărturisesc pe întinsul tuturor văilor și a munților, care poartă numele cu care strămoșii noștri i-au botezat, stăpânirea noastră neîntreruptă. Stăpânirea sufletului nostru care ne-a și dezrobit.

Trăind uniți, un suflet și o gândire, am desăvârșit, cu ajutorul lui Dumnezeu, care a primit jertfa părinților și a fraților noștri, îmbrățișarea tuturor fiilor acestui neam.

S-a întemeiat o țară prin credință vie pe temelia nezdruccinată a credinței.

Încheieturile ei: legătura desăvârșirii: dragostea.

Acest suflet puternic să ne stăpânească azi în marele praznic al Unirii, hotărâți a clădi viitorul neamului, puternic și luminat, cu acest suflet, răspunzând chemării luminate a Celui așteptat de veacuri Regele tuturor Românilor, îmbrăcat de noi, cei fericiți de a-l putea vedea și auzi, cu dragostea părinților noștri și a sufletului nostru recunoscător.

Rod îmbelșugat de lumină să luăm din marele praznic al Unirii, unirea sufletelor, a tuturor suflete lor, în jurul Marelui Rege, care se ntoarce binecuvântat în țară încununat cu biruințele neamului, pe care, cu slujbă regească, l-a preamărit.

Cu minte luminată și braț înalt a întemeiat așezarea de stat pe temelia puternică a credinței, a sănătății sufletești și trupești, deschizând drum nou de viață și biruință: un Neam, o Țară, un Rege.

Pe această cale, cu un suflet și o gândire, să urmăm pe Regele tuturor Românilor, pentru neam și pentru țară. Pentru biruința lor. Aceasta, pentru credința în Dumnezeu. Puterea noastră și biruința noastră.

Episcopul greco-catolic IULIU HOSSU al Clujului

Alba Iulia, numele tău scump împodobește prea scumpul Vlăstar Regesc botezat de dragostea neamului întreg - chezășia viitorului puternic.

Alba Iulia, Unirea ta, în dreptatea lui Dumnezeu, o apărăm până la ultima suflare. Neamul întreg până la ultima suflare.

Rugăciune sfântă, ferbinte și stăruitoare să înălțăm astăzi către Dumnezeu Atotputernicul, pentru Țară și pentru Rege.

Cluj, aniversarea XX-a a Unirii 1938.

Sursa: *România*, București, Anul I, 1938, nr. 184, p. 3.





RUGĂCIUNEA citită în bisericile ortodoxe din Alba Iulia și din Ardeal în ziua Unirii, de 1 Decembrie 1918, alcătuită de Patriarhul Miron – pe atunci episcop de Caransebeș

Doamne, Dumnezeuul nostru, Tu ești Părintele nostru; Tu ai văzut strâmtorarea părinților noștri și ai auzit strigarea lor, căci se făcuseră ei, ca floarea în brumă și plecat spre pulbere era sufletul lor, și trupul lor lipit de pământ.

Tu ai împlinit și cu noi ceea ce ai făgăduit de demult: Sfărma-voi jugul de pe tine și voi rupe legăturile Tale; lărgi-voi hotarele Tale, aduna-vă-voi dintre popoare și vă voi strânge din țările unde sunteți împrăștiați; restatornici-voi judecătorii tăi ca mai înainte și sfetnicii tăi ca la început.

Tu, Doamne, cel ce dezlegi pre cei ferecați în obezi și ridici pe cei surpați, ajutatu-ni-ai de am bătut războiul cu veselie și am gonit pe fiii trufiei. Mântuire ai trimis și nouă, poporului Tău, și toate marginile pământului văd mântuirea Dumnezeuului nostru.

Tu, Doamne, sălășluit-ai mărirea în pământul nostru, căci întorcându-te, Dumnezeuule, ne-ai înviat pre noi, și norodul Tău se veselește de Tine.

Cunoaștem, Doamne, că ai împlinit cuvântul Tău, că împărăția de la un neam la altul se mută, pentru strâmbătăți și sumeții și că numai dreptatea înalță neamul, iar păcatele împrăștiează semințiile.

Cunoaștem, Doamne, și mărturisim că și acum abaterile noastre multe sunt; păcătuitu-Ți-am; după iubirea de argint ne am abătut; uitat-am că pe sine se pierde cela ce ia daruri și că mai bun e puținul celui drept, decât avuția multă a păcătoșilor. Păcătuitu-Ți-am și noi și părinții noștri, și străinii vor iarăși să strămute hotarele noastre.

Doamne, aducemu-ne aminte de cuvântul Tău, că drumul păcătoșilor este netezit cu pietre și la sfârșitul lui este groapa iadului; rugămu-ne deci, Ție Dumnezeuului nostru, cel ce ne ispitești pre noi ca și pe părinții noștri; Tu știi, că nu este om care să nu greșească; milostivește-Te spre noi și ne binecuvântă, luminează fața Ta spre noi și ne miluiește.

Doamne Dumnezeuul nostru, pace dă nouă, pace peste pace, celor de departe și celor de aproape; Doamne, mântuiește-ne și ne curățește de păcatele noastre, pentru numele Tău; îndreptează urmele noastre și faptele noastre, ca să locuim în locul acesta și să luăm mărirea mare și nume vecinic și să lăudăm numele Tău cel sfânt.

Veniți, deci, să ne închinăm și să cădem Domnului și să plângem înaintea Lui și să-i făgăduim, zicând; Iată, noi și feciorii și fetele noastre, și frații și surorile noastre, umbra-vom întru așezământul legii părinților noștri.

Și-acum, Doamne Dumnezeuul nostru. Dumnezeuul cel mare, cel puternic, cel înfricoșat, cel ce păzești legământul și mila, cel ce șezi pe Heruvimi, Tu singur ești Dumnezeu, al tuturor împărățiilor pământului; iată, noi venim la Tine, că Tu ești Dumnezeuul nostru; Tu înviezi toate și Ție se închină oștile cerurilor, și a Te cunoaște pre Tine, dreptate desăvârșită este.

Adu-Ți aminte. Doamne, de toate soborniceștile și apostoleștile Tale biserici, care se întind pre pământ, de la o margine până la alta, de toate popoarele și de toată turma Ta. Varsă întru inimile noastre, ale tuturor, cereasca Ta pace, și ne dăruiește și nouă pace în viața aceasta.

**RUGĂCIUNEA citită în bisericile ortodoxe din Alba Iulia și din Ardeal
în ziua Unirii**

Îndreptează pe Regele nostru, Oastea, Diregătoriile, Sfaturile, Comunitățile, dimpreună cu intrările și ieșirile noastre, în pace... Păzește, Doamne, Stăpănia robului Tău, a drept credinciosului și de Hristos iubitorului nostru Rege. Supune-i Lui, Dumnezeu, Pe tot vrăjmașul și potrivnicul din lăuntru și din afară. Umbrește deasupra capului Lui în vreme de războiu și pune pe urmașii Lui pe tronul Lui.

Adă-Ți aminte, Doamne, și de frații noștri cei din robie, și le dă lor să afle milă și compătimire la cei ce i-au robit pre ei.

Adă-ți aminte, Doamne și de noi păcătoșii și nevrednicii robii Tăi, și șterge păcatele noastre, ca un bun și de oameni iubitor Dumnezeu.

Ție, Doamne fie slavă și putere, și laudă și biruință și tărie, că Tu stăpânești toate cetea din Ceriu și de pre pământ.

Binecuvântat fie Domnul din veac și până în veac, amin și amin.

Miron
Episcop

Sursa: *România*, București, Anul I, 1938, nr. 184, p. 3.



De vorbă cu dr. Laurențiu Oanea, secretarul Adunării Naționale de la Alba Iulia

Dintre intelectualii cu funcții de răspundere în desfășurarea lucrărilor Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, care a hotărât unirea Transilvaniei cu România, puțini mai sunt în viață. Unul dintre aceștia este octogenarul dr. Laurențiu Oanea, fiu de grăniceri născuți, activ om de legătură al Partidului Național Român și notar (secretar) al istoricei adunări. Evocând evenimentele aceluia an, d-sa ne-a relatat împrejurările care au determinat secția română a Partidului Social Democrat din Ungaria și Partidul Național Român să decidă convocarea poporului din Transilvania în adunare națională la Alba Iulia spre a-și hotărî liber soarta:

- Armonioasa colaborare între cele două organizații politice ale românilor din monarhia Austro-Ungară a servit cauza unirii în gradul cel mai înalt. Lupta a fost și lungă și grea, dar a fost dusă cu nepotolită îndrăzneală. În epocile anterioare, am rezistat tuturor încercărilor de nimicire. În 1918 am trecut la ofensivă. Prilejul ni l-a oferit marasmul ce cuprinsese monarhia Austro-Ungară după patru ani de război mondial. În anii aceia, prin măsurile de ordin organizatoric, luate în deplină înțelegere cu reprezentanții autorizați ai celorlalte popoare subjugate, - trei sute de mii de soldați de pe frontul Galiția și cincizeci de mii de pe frontul sârbesc au trecut la „inamic“. Mulți dintre aceștia nemaivoind să lupte sub pajura habsburgică, s-au organizat în legiuni de voluntari și au întors armele împotriva dușmanului milenar. La aceasta trebuie să adaug cu prioritate influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, hotărârile popoarelor subjugate din monarhia Austro-Ungară, luate în Congresul de la Roma, ținut în zilele de 8-11 aprilie 1918, cât și prăbușirea frontului italian. Dar ceea ce ne-a obligat pe noi, românii, la lupta grabnică a fost proclamația ultimului habsburg care preconiza un Commonwealth austriac, fără să amintească nimic despre români. S-a pornit, deci, la acțiune. În ziua de 12 octombrie 1918 s-a hotărât, între altele, să se citească declarația de independență în Parlamentul din Budapesta, să se organizeze consilii naționale și gărzii naționale, cu scopul de a avea la dispoziție, în armată, întreaga națiune, administrată de organele sale proprii. A urmat „Manifestul către popoarele lumii” și convocarea națiunii române în adunare națională plebiscitară în cetatea de la Alba Iulia. Toate aceste măsuri au corespuns dorinței poporului român, desăvârșitei lui conștiințe naționale care îi cerea acum să se manifeste ca popor suveran.

- Ce rol au jucat soldații români transilvăneni în prăbușirea monarhiei Austro-Ungare?

- În haosul ce s-a creat după prăbușirea diferitelor fronturi, dar mai cu seamă al celui italian, o măsură de cea mai mare importanță a fost ca aproximativ patruzeci de mii de soldați români care au părăsit frontul să fie cantonați la Viena și Praga. S-a constituit Consiliul militar român, singura forță militară disciplinată, deci capabilă să se o pună eventualelor rezistențe armate ale forțelor militare ale monarhiei prăbușite.

- De când ați devenit colaborator al Comitetului național român? D-voastră ați avut o misiune diplomatică pe lângă guvernul român din Iași. În ce a constat această misiune?

- După 15/20 august 1916 am făcut și eu parte dintre intelectualii români care au fost internați la Sopron. Acolo am încheiat, din primele zile, acțiuni de ajutorare a celor lipsiți de mijloace. Am ținut permanent legătura cu delegatul extern, care avea autorizația să-i viziteze. Datorită moralului foarte ridicat al internaților, presiunile ce s-au făcut asupra lor

De vorbă cu dr. Laurențiu Oanea, secretarul Adunării Naționale de la Alba Iulia

pentru a obține declarații de fidelitate sau de desolidarizare au eșuat. Curând după ce am părăsit lagărul am fost însărcinat cu o misiune diplomatică, de covârșitoare importanță, pe lângă guvernul român. Această misiune am îndeplinit-o în prima decadă a lunii noiembrie 1918. M-am deplasat de la Arad în regiunea Năsăudului și de acolo, ajutat de gărzile noastre naționale, am trecut frontiera pe la Ilva-Mare și Valea Teșna. Ajuns la Vatra- Dornei, ni s-au pus urgent la dispoziție mijloacele necesare de locomoție și, prin Bucovina, via Suceava, am ajuns la destinație. Legătura cu guvernul român mi-a făcut-o Solomon Haliță, fost prefect al județului Iași. După ce s-a luat cunoștință de cererile Consiliului Național Român din Arad și în general de situația din Transilvania, s-a trecut la măsuri de importanță excepțională: guvernul Alexandru Marghiloman a fost demis; s-a ordonat mobilizarea generală și s-a declarat stare de război între România și Puterile Centrale; s-a dat un ultimatum generalului Mackensen să părăsească în 24 ore teritoriile românești ocupate. Tot atunci am primit asigurări scrise în legătură cu garantarea de reforme democratice pentru noul stat român. Cu câtă durere am constatat, în anii următori, că toate gândurile mari, toate reformele democratice, cuprinse în Rezoluția de la 1 decembrie 1918, n-au fost îndeplinite. Guvernării noastre de atunci, exponenți ai moșierimii, ai capitalismului, mulți dintre ei „boieri de viță veche”, nu o dată au spus că la Alba Iulia am fost „bolșevici”. De fapt nu prea greșeau, deoarece la Alba Iulia se promisese exproprierea și împărțirea marilor moșii, desființarea fideicomiselor, legea electorală democrată și cea mai avansată legislație pentru muncitorime. Revenind la misiunea mea diplomatică, voim ai adăuga doar că, pentru o mai bună legătură între Iași și Arad, prin Dej și Cluj, guvernul român a delegat doi reprezentanți ai săi să mă însoțească spre a afla și transmite la Iași toate amănunțele în legătură cu desfășurarea, după program, a Adunării Naționale de la Alba Iulia.

- În ce condiții politice, externe și interne, s-a făcut convocarea Adunării Naționale?

- La data de 21 noiembrie 1918, când s-a difuzat convocarea, nimeni și nimic nu ne putea împiedica de a da asaltul hotărâtor. Consiliul Național Român din Arad era stăpîn pe întregul teritoriu locuit de români, iar în vest nu exista nici o forță care să fi putut periclita acțiunile noastre. În același timp, consiliile și gărzile naționale au funcționat cu respectarea disciplinei celei mai exemplare, procedând cu omenie și armonioasă colaborare față de naționalitățile conlocuitoare. Deși pretutindeni domnea un entuziasm de nedescris, din partea gărzilor naționale nu s-au produs excese.

- La distanță de cincisecizeci de ani, ce amintire păstrați zilei de 1 Decembrie 1918?

- Cincisecizeci de ani e mult, căci iată ce a ajuns tînărul numai foc și pară de odinioară. Și, totuși, parcă totul s-a petrecut ieri. Amintirile zilei de 1 Decembrie mă copleșesc. Ori de câte ori îmi cercetez arhiva, - și am făcut des aceasta în ultimul timp - mă simt din nou cuprins de elanul celor peste 100.000 țărani, muncitori, intelectuali, femei, tineri și bătrîni, care au participat la pecetluirea unității de stat a României. Acum, la semicentenar, mă simt dator să adaug, cu satisfacție, că o parte din punctele istoricei rezoluții de la Alba Iulia au fost îndeplinite abia în zilele când poporul român și-a luat soarta în propriile-i mâini, realizând Republica Socialistă România.

Interlocutorul mi-a întins tăcut un sul de pergament pe care sunt înscrise, în duplicat și cu semnături originale, istoricele hotărâri de la 1 decembrie 1918, pe care le păstrează ca pe o comoară de mare preț. M-am despărțit de dr. Laurențiu Oanea, convins că și la depărtare de cincisecizeci de ani se consideră încă secretarul în funcție al Adunării de pe Câmpul lui Horia de la Alba Iulia, care și-a exprimat răsplatit voința unanimă ca „să facă un singur trup din românimea întregă“.

Sursa: *România Literară*, București, Anul I, 1968, nr. 8, p. 5 (a consemnat Corneliu Drăușanu).

Memorabilul act de la Alba Iulia

M-am hotărât să scriu aceste rânduri, deoarece am remarcat o ușoară tendință de repolitizare a istoriei noastre contemporane, inclusiv a evenimentelor legate, în derularea lor, de Marea Adunare de la Alba Iulia, din memorabilul 1 Decembrie 1918. Nu este vorba, de astă dată, de o deformare a adevărului, ca în trecutul nostru nu prea îndepărtat, ci de tendința unei asumări exclusive a unor fapte, opinii și decizii de către succesorii celor care s-au întrunit la Alba Iulia în 1918. În schimb, rolul altor personalități de mare răspundere, ale epocii în care s-a născut România întregită, este umbrat. Probabil, fără intenție, dar nu pot să nu constat o stare de fapt.

Vreau să fiu bine înțeles. Nu încerc să micșorez rolul Partidului Național Român (P.N.R.) în trezirea conștiințelor și în conducerea luptei de emancipare a românilor aflați sub dominația monarhiei austro-ungare sau în organizarea Marii Adunări de la Alba Iulia și în luarea deciziilor de acolo, la 1 Decembrie 1918. Ar fi insultător, în primul rând pentru mine în calitate de istoric, dacă aş urmări să diminuez rolul de atunci a lui George Pop de Băsești, Vaida, Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu și al celorlalți fruntași ai P.N.R. Dar a cinsti pe marii noștri înaintași din Transilvania, nu înseamnă a umbri, cu prilejul zilei de 1 Decembrie, pe cei care, de cealaltă parte a Carpaților, și-au luat marea răspundere, în 1916, a unui greu și sângeros război pentru eliberarea fraților lor români din Ardeal, Banat și Bucovina. Cu prilejul sărbătorii noastre naționale nu putem să nu aducem un prinos de recunoștință lui Ion I. C. Brătianu, prim-ministru al țării în momentul războiului, care, înaintea intrării în acțiune a armatei române, a obținut din partea marilor puteri ale Antantei, după lungi și grele negocieri, recunoașterea viitoarelor și firești hotare ale României. De altfel, frontierele stabilite de Brătianu cu Aliații, prin Convenția din 4/17 august 1916, au fost aproape identice cu cele înscrise, după victorie, în tratatele de pace de la Saint-Germain en Laye și Trianon. La toate acestea aş mai adăuga un mic detaliu, dar câtuși de puțin neînsemnat. Chiar în ziua în care regele Ferdinand numea ca prim-ministru pe generalul Coandă, urmând apoi cea de a doua mobilizare a armatei, Laurențiu Oanea, unul dintre viitorii secretari ai Adunării de la Alba Iulia, se afla în misiune la Iași. După mai multe întrevederi cu regele, cu noul prim-ministru și cu alți oameni politici, Oanea s-a reîntors în Transilvania, aducând cu sine o scrisoare a lui Brătianu către Theodor Mihali, cu încurajări și sfaturi adresate fruntașilor români ardeleni.

Dar pentru a nu fi acuzat, la rândul meu, de partitism, nu pot încheia încă, fără câteva remarci și întrebări. Se poate vorbi azi de Alba Iulia, unde în 1918 s-a încheiat triumfal procesul de întregire a țării, fără a aminti de lupta politică, din timpul neutralității României, a lui Delavrancea, Take Ionescu, Nicu Filipescu, etc., pentru a grăbi trecerea Carpaților de către armata română? Poate fi ținut într-un con de umbră zbuciumul sufletesc al regelui Ferdinand, conștient că o acțiune armată contra Austro-Ungariei înseamnă și un război împotriva Germaniei, țara sa natală? Regele Ferdinand s-a pus, însă, în slujba României, trecând peste nostalgiile pe care i le provoca țara sa de obârșie. În sfârșit, de 1 Decembrie, trebuie să aducem un omagiu, mai ales armatei române, fără de care Adunarea de la Alba Iulia nu ar fi avut rezultatul scontat. Să ne închinăm în fața celor 800.000 de români, miliari și civili, care și-au dat viața pentru întregirea țării, uciși de gloanțe sau de boli, frig și foame.

Memorabilul act de la Alba Iulia

Adunarea de la Alba Iulia este încununarea unei lupte glorioase și plină de sacrificii a întregului popor român. De aceea, 1 Decembrie este sărbătoarea noastră națională, iar algoritmul nu trebuie să funcționeze.

Sursa: *Cronica Română*, București, Anul IV, 1997, nr. 1485, p. 8 (articolul este semnat de Șerban Rădulescu-Zoner, doctor în istorie).



Medici și studenți la medicină din județul Bistrița-Năsăud participanți la Marea Adunare Națională din Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

FLOREA MARIN
TEODOR GHIȚAN

Unirea, declarată la 1 Decembrie 1918 de către Marea Adunare Națională a poporului român din Imperiul Habsburgic, a însemnat desăvârșirea făuririi statului național unitar român. prin aceasta s-a împlinit visul secular al întregului nostru popor. Prăbușirea Imperiului Habsburgic, măcinat de tot felul de contradicții, a devenit iminentă în toamna anului 1918, urmare a luptei națiunilor subjugate din sânul său – între care cei mai oprimați erau românii – și a noilor principii de autodeterminare promovate de principiile wilsoniene.

Între luptătorii entuziaști pentru unire, alături de popor, în mijlocul său, iar adesea chiar în fruntea poporului luptător, s-au situat și mulți medici ieșiți din sânul poporului, acei a care nu și-au uitat originea și au stat alături de frații rămași să ducă greul la glia străbună.

În această lucrare vom prezenta medicii originari de pe plaiurile bistrițene și năsăudene, participanți la marele eveniment național și social român din 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia.

Vor fi considerați aici medicii trimiși cu „credenționale”, cei trimiși de diferite organizații obștești ale timpului, precum și participanți din patriotism, pe care i-am depistat din documente oficiale, memorii și amintiri ale acestora sau altor participanți.

În această lucrare vom vorbi despre următorii medici: Iulian Chitul, Alexandru Popu, Alexandru Herman, Victor Corbu, Petre Neagoș, Leonida Domide și studenții în medicină: Pompei Belciug, Valeriu Bilțiu și Vasile Ilea.

Nu trebuie să ne mire un număr atât de mare de medici năsăudeni și bistrițeni participanți la marele act al unirii, deoarece această românească s-a bucurat de condițiile grănicerești care i-au permis să lichideze mai devreme iobăgia și să-și dezvolte o oarecare bunăstare economică și culturală, măcar pentru o parte din poporeni săi. Această regiune a dat țării o seamă de cărturari pe care cenaclul „Plaiuri Năsăudene” i-a făcut cunoscuți unui public larg. Dintre năsăudeni și bistrițeni s-au ridicat mulți medici legați de popor, care s-au făcut exponenții aspirațiilor sale și au luptat pentru realizarea lor, așa cum s-a întâmplat cu prilejul Marii Uniri.

Prezentăm pe scurt viața și activitatea lor.

Iulian Chitul (1872-1966)

Luptător ca medicinist „pro Memorandum”, participant ca delegat al bistrițenilor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, organizator sanitar de prima clasă, membru fondator al ASTREI, poliglot, om de aleasă cultură muzicală, compozitor.

Viața și activitatea

S-a născut în 24 iunie 1872 în Hațeg, județul Hunedoara. Tatăl său era originar din Zagra Năsăudului, era descendent de grăniceri. Absolvă liceul la Gherla și Cluj cu bursă grănicerească năsăudeană și una „Alutană” de la Sălaj. Urmează facultatea de medicină la Cluj pe care o absolvă și-și ia doctoratul cu eminență în 1898. Ca student a participat la acțiunile „pro Memorandum” din anii 1892 și 1894¹. [...].

După Unire, dr. Iulian Chitul a fost invitat de către Comisia Specială de reorganizare a noii Universități a Daciei Superioare, precum și a Facultății de Medicină, din cadrul acesteia, să intre în corpul medical universitar, dar el renunță la postul universitar și preferă numirea ca medic șef al Serviciului Sanitar al Județului Bistrița-Năsăud, funcție în care dr. Iulian Chitul a servit – cu pricepere și devotament – până la prima sa pensionare din anul 1934.

În această fază de început a noii organizări a Serviciului sanitar românesc al județului Bistrița-Năsăud, dr. Iulian Chitul își are meritul de a fi găsit cele mai eficiente mijloace pentru înființarea și organizarea instituțiilor sanitare județene și de circumscripții.

După 1944 este rechemat, pentru a doua oară, să organizeze Serviciul Sanitar Județean cu ajutorul câtorva medici ce se găseau pe atunci în Bistrița-Năsăud și în circumscripțiile rurale. Au fost de înfrânt grele obstacole. Medicul șef de județ și puținii săi colaboratori trebuiau să facă față tuturor nevoilor sanitare, multe urgente ca reorganizarea spitalelor și a dispensarelor, rezolvarea unor probleme de asigurări sociale. Eforturi deosebite a necesitat lupta acerbă împotriva tifosului exantematic și a altor epidemii ce bântuiau pe atunci, precum și învingerea greutăților determinate de lipsa de medici, personal sanitar mediu și medicamente.

Toate aceste greutăți au fost înfrânte de către conducerea sanitară județeană, ajutată de colectivul de medici care, încetul cu încetul, s-au înmulțit, au lucrat cu pasiune plină de umanism și dăruire până s-a intrat în normal. Dr. Iulian Chitul a lucrat cu îndârjire tinerească până în anul 1954 când a fost trecut în pensie pentru a doua oară și definitiv la pensie, dar el nu renunță la vechile sale preocupări extra medicale: literare, componistice și medicale. Scrie piese de teatru, operete, povestiri pentru copii face compoziții muzicale, scrie „memorii”, etc.

s-a stins din viață în anul 1966. Își doarme somnul de veci în cimitirul românilor bistrițeni, pe care i-a iubit atât de mult și pentru care și-a sacrificat viața, odihnind lângă vrednicii săi colaboratori și prieteni.

Alexandru Gherman (1869-1955)

Participant, împreună cu soția sa Ana, la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie de la Alba Iulia. medic internist și chirurg strălucit la spitalul de stat din Bistrița. Organizator sanitar de mare talent. Creatorul spitalului și policlinicii CFR din Cluj. activist de frunte în cadrul ASTREI.

Viața și activitatea

Alexandru Gherman s-a născut în 1869 în comuna Gurghiu, județul Mureș. A urmat

¹ Urmează în volumul-manuscris pagina 14 care este goală, iar apoi pagina 15 cu un text care, probabil este dintr-un alt loc. Se poate să se fi făcut ceva neclarități la legarea manuscrisului.

**Medici și studenți la medicină din județul Bistrița-Năsăud participanți
la Marea Adunare Națională din Alba Iulia din 1 Decembrie 1918**

Facultatea de Medicină la Budapesta, iar după absolvire a fost numit medic secundar la spitalul comitatens din Bistrița, unde și-a câștigat un bun renume în mijlocul populației din acest județ. A lucrat la secția de interne, împreună cu dr. Carl Zinc și dr. Geza Hajnal.

Dr. Alexandru Gherman a fost o îndelungată perioadă de timp, începând din 5 februarie 1897 până în 1918 casier și secretar al primului comitet al Asociației Medicilor din Comitatul Bistrița-Năsăud, înființată în 1897, an în care i s-a aprobat și statutul. În acest prim comitet, președinte era dr. Gottfried Haupt, vicepreședinte dr. Nussbächer, membru supleant dr. Geza Hajnal (tatăl profesorului clujean, 1940-1945, dr. Imre Hajnal), iar între membri era și dr. Popu Alexandru.

În războiul din 1914-1918 a fost mobilizat pe loc ca medic primar chirurg. În decembrie 1918, medicul primar județean plecând împreună cu administrația maghiară, dr. Gherman a preluat conducerea spitalului județean până în august 1919 când a fost înlocuit de dr. Iulian Chitul și numit medic șef la Policlinica CFR Cluj. Funcția de medic șef de județ în intervalul 1918-1919 a fost confirmată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei.

Pe linie cultural-medicală făcea parte dintre principalii medici ai departamentului ASTREI bistrițene de sub conducerea lui Victor Onișor. A fost membru pe viață al ASTREI bistrițene. În această calitate a ținut numeroase conferințe prin satele județului Bistrița-Năsăud, în cadrul cărora a contribuit la răspândirea cunoștințelor medicale ale ASTREI în rândurile țărănimii bistrițene și năsăudene. A publicat o serie de sfaturi medicale prin periodicele românești bistrițene: „Revista Ilustrată” a lui Popa Baci și Ion Pop Reteganu și „Revista Bistriței” a lui dr. Victor Onișor. A fost un distins om de cultură, participând la toate manifestările culturale din județul Bistrița-Năsăud ce erau organizate în acest comitat înainte de anul 1918. A fost căpitan în organizația educativ-sanitară și culturală „Șoimii Carpaților”.

Medicul Alexandru Gherman a avut de soție pe Ana Gherman, președinta femeilor române din Bistrița, activistă de frunte pe tărâm cultural, îndeosebi în cadrul ASTREI, având o minte luminată de femeie patriot. Ana Gherman a fost delegata „Reuniunii de binefacere a femeilor greco-catolice și greco-ortodoxe române din Bistrița”, la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, fiind deci printre cei 1228 delegați cu credenționale, reprezentanți ai poporului pentru declararea unirii fără condiții cu Patria-Mamă.

În drumul la Alba Iulia a fost însoțită și de soțul său. după unire, familia medicului Alexandru Gherman s-a mutat la Cluj unde, pe lângă sarcinile profesionale de medic șef al Policlinicii CFR Cluj (1919-1934), și-a continuat activitatea cultural-patriotică antebelică.

Alexandru Gherman a decedat în 1935 și a fost înhumat în Cimitirul Central din municipiul Cluj, dorindu-și somnul liniștii eterne lângă corifeii primei școli medicale românești clujene.

Victor Corbu (1869-1943)

Medic colonel, specializat în oftalmologie. Participant la marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, unde a contribuit la organizarea Serviciului sanitar, al cărui responsabil era medicul locotenent Dominic Medrea. Participant, după unire, la organizarea serviciilor sanitare militare și civile în provinciile unite cu Țara-Mamă.

Viața și activitatea

S-a născut în comuna Zagra, județul Bistrița-Năsăud, ca fiu de țăran grănicer în ziua

de 14 octombrie 1869. Școala primară o urmează în comuna natală, studiile secundare – între 1880-1888 – la liceul fundațional grăniceresc din Năsăud, iar universitatea la Facultatea de Medicină din Cluj. Îndată după obținerea titlului de doctor în medicină și chirurgie, în 1894 se angajează ca medic-militar cu grad de locotenent. Între anii 1898-1899 se specializează în oftalmologie la clinica chirurgicală condusă de prof. Récsy din Budapesta.

În timpul îndelungatei sale cariere de medic militar servește la diferite unități militare și garnizoane ale Austro-Ungariei, dintre care amintim: Sibiu, Nyíregyháza, Debrețin, Budapesta, Oradea, Boza (Tirol), Innsbruck, Linz, Mostar, revenind iarăși la Sibiu.

În anul 1912 este avansat la gradul de maior medic, fiind repartizat la Corpul al XII-lea Teritorial, Secția Sanitară, ce-și avea sediul în Sibiu (Spitalul Militar al Corpului XII armată austro-ungară).

În timpul Primului Război Mondial (1914-1918) îndeplinește funcția de comandant al Serviciului Sanitar al Corpului al XII-lea teritorial din Sibiu. În anul 1916 este avansat la gradul de medic locotenent-colonel.

La 1 decembrie 1918, fiind în inspecția oficială la Spitalul Militar din Alba Iulia, participă la istoricul eveniment al Unirii, dând tot concursul la organizarea și asigurarea unui Serviciu „ad-hoc” sanitar în timpul importantului eveniment.

După unire participă la organizarea serviciului militar sanitar din Sibiu în vremea Consiliului Dirigent. A fost primul din cei șase medici superiori primiți în cadrele active ale armatei române, ce proveneau din alte armate, la data de 1 Decembrie 1918. A făcut parte din Secția ce organiza serviciile sanitare militare și civile ale provinciilor unite cu țara mamă.

Între 25 decembrie 1918 și 25 decembrie 1919 are ca atribuție principală organizarea secției a VI-a sanitare a Corpului al VI-lea de Armată ce a luat ființă la Cluj.

În 1919 este avansat la gradul de medic-colonel. În luna iulie 1919 este numit medic șef al Corpului VI Armată din Cluj, iar la sfârșitul anului 1921 se pensionează.

Colonelul medic dr. Victor Corbu a reușit și la examenul de general medic, însă n-a fost avansat. La data când avea dreptul să primească noul grad, postul său a fost ocupat pe linie politică de către un membru al familiei Brătianu. Mâhnit de acest favoritism, și-a cerut pensionarea, deși ministrul armatei i-a propus că va fi avansat la gradul de general mai târziu, ceea ce nu s-a mai efectuat după pensionarea sa. Colonelul medic dr. Victor Corbu era, potrivit educației sale, de un caracter sobru și de o cinste ireproșabilă, neadmițând nimănui să-i știrbească din prestigiul său, pe care și l-a câștigat pe baza unei munci intense în îndelungatul său serviciu conștiincios pentru îngrijirea ostașilor răniți sau bolnavi.

Colonelul pensionar dr. Victor Corbu, împreună cu fratele său Ion Corbu, au avut preocupări culturale – au fost prieteni cu I. L. Caragiale – și științifice. Au fost membri fondatori ai ASTREI transilvănene încă dinaintea Primului Război Mondial și au rămas membri pe viață ai acestei asociațiuni. Au editat o revistă personală „Sic cogito” continuată cu o altă „Revistă Enciclopedică” în care cei doi frați și-au publicat o serie de articole: culturale, etnografice, de folclor, istorice și de popularizare a științei, acordând-o gratuit prietenilor și iubitorilor de cultură din Cluj și Sibiu.

Cu posibilitățile pe care le avea Victor Corbu, a fost un medic patriot. În vremea Primului Război Mondial a salvat mulți ostași și intelectuali, români ardeleni, scutindu-i de a mai fi retrimiși pe fronturi, după ce au fost odată răniți. A fost un medic conștiincios, legat de poporul său și de aspirațiile sale. El n-a cedat niciodată în fața nedreptății și a incorectitudinii pe linie medicală sau socială. Împreună cu fratele său a făcut o serie de acte de caritate și filantropie, ajutând orfanii de război și sinistrații din vremea sa.

Pentru importantele sale servicii conștiincios îndeplinite, în timpul Primului Război Mondial, în armata austro-ungară, cât și în timpul Consiliului Dirigent și după aceea, a fost

**Medici și studenți la medicină din județul Bistrița-Năsăud participanți
la Marea Adunare Națională din Alba Iulia din 1 Decembrie 1918**

decorat cu medalii și distincții sanitare deosebite pe care colonelul pensionar dr. Victor Corbu le-a predat Colecției muzeale de Istoria Medicinii din Cluj.

Colonelul medic Victor Corbu a decedat la 5 octombrie 1945, la Sibiu, fiind înmormântat în Cimitirul Eroilor din Dumbrava Sibiului.

Petre Neagoș (1849-1930)

Medic în comuna Monor-Bistrița și ulterior la Deda-Mureș. A slujit cu abnegație, pricepere și dragoste suferinzii ce i-au cerut ajutorul. Participant entuziast la marea unire declarată la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia.

Viața și activitatea

S-a născut în anul 1849 în comuna Monor (Ocolul Șieului) din vechea vatră românească a actualului județ Bistrița-Năsăud, atunci Comitatul Bistrița-Năsăud. Era fiul învățătorului Neagoș, ucis în „răzmerița vremii” cum mai numeau documentele epocii întâmplările ce avuseră loc la Monor în februarie al aceluiași an 1849 – când aghiotanții lui Bem: Katona și Méhes și-au înroșit săbiile cu sânge românesc vărsat pentru apărarea libertății amenințate¹.

Școala primară a urmat-o în satul natal și, probabil, a avut învățător pe Nicolae Cotruș. Liceul l-a urmat la Năsăud.

A absolvit Facultatea de Medicină din Cluj în 1871 când nu împlinise încă 25 ani. La început a funcționat în comuna natală ce cuprindea satele de pe Valea Șieului – ca medic de „ocol”. Districtul autonom românesc din Năsăud avea 6 „ocoale” sanitare ce cuprindeau cele 44 comune foste grănicerești ale acestuia². Fiecare ocol era condus din punct de vedere sanitar de câte un medic chirurg, iar în centrul Năsăud era un „fizic” districtual.

În urma aprobării organizării districtului românesc în noua formă, comitetul administrativ de conducere se compunea din 242 membri „municipali” și alții „comunali”, iar teritoriul celor 44 comune se împărțiră în 6 ocoale sanitare, viitoarele circumscripții sanitare de mai târziu. Ocoalele sanitare erau conduse de un medic chirurg, iar la centrul Năsăud – capitala districtului – era un „fizic” districtual. Aici, organizarea sanitară era la fel ca și în districtul Făgărașului care, în aceeași perioadă, era o organizare similară cu cea din districtul Năsăudului. Primele „ocoale sanitare” din acest district „grăniceresc” erau: Năsăud, Zagra, Sângeorz, Rodna, Prundu Bârgăului și Șieu. Ca medic-șef districtual a fost numit dr. Ștefan Pop Păcurar, absolvent al Facultății de medicină din Viena (1861/1862), iar la ocoalele districtului au fost numiți pe parcursul anilor următorii chirurghi: dr. Simion Stoica (la Rodna), dr. Nicolae Tenereanu (la Năsăud și Zagra), dr. Liviu Mureșan (la Prundu Bârgăului și Sângeorz), dr. Petre Neagoș (la Monor – Ocolul Șieului) care, mai târziu s-a mutat la Deda-Mureș unde a activat până la pensionare³. Peste tot unde a lucrat dr. Neagoș, a fost bine apreciat.

Ca medic de ocol, participă în 1875 – împreună cu alți medici – la stingerea epidemi-

¹ Teodor Tanco, *Virtus Romana rediviva*, vol. II, Bistrița, 1974, p. 220-222.

² Acest district s-a format sub presiunea luptei maselor țărănești în anii 1848/1849 care, în afară de revendicările social-economice și de factură națională, au pretins și, în final, au obținut înființarea și organizarea unui serviciu sanitar românesc corespunzător.

³ Teodor Ghițan, *Istoricul spitalelor bistrițene în perioada burgheză 1848/1849-1918*, Clujul Medical, 1972, p. 603.

FLOREA MARIN, TEODOR GHIȚAN

ei de holeră din acest district autonom românesc al Năsăudului, motiv pentru care a fost decorat de către autoritățile medicale superioare cu „Medalia sanitară de aur”. În ziua de 12 iulie 1921, după 50 de ani de activitate laborioasă, a fost sărbătorit, avea vârsta de 72 de ani.

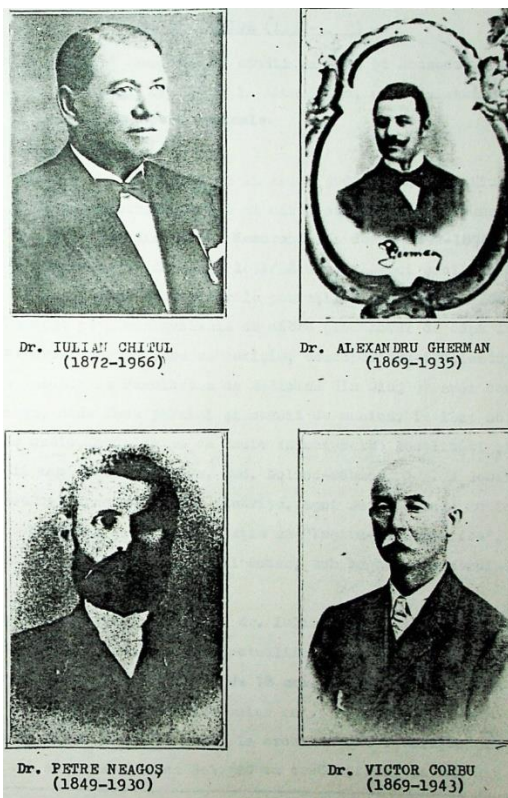
În timpul lungii sale activități a avut o bogată activitate socială, ocupându-se de viața sufletească a oamenilor, de familiile bolnavilor și de copiii lor.

A ținut multiple conferințe educativ-culturale, deplasându-se mereu în satele ce aparțineau „ocolului” său sanitar.

A scris și publicat în ziare și reviste, fiind o perioadă îndelungată de timp corespondent cultural al publicațiilor românești „Federațiunea”, „Familia” și altele. În jurnalul „Federațiunea”, care apărea la Budapesta în limba română, publica mereu, fiind reporter. În nr. 2/806 din 18.I.1874 (avea abia 25 de ani) a publicat un articol după ce la Monor a fost o reprezentație cu actorul Ioan Baci-Muntenescul, venit cu trupa din România, satisfăcând dorința românilor din Transilvania.

În noiembrie 1918, ca medic la Deda-Mureș, a luat parte la frământările politice ale vremii sale. Deși era în vârstă de aproape 69 ani, la 1 Decembrie s-a dus împreună cu mulțimile de săteni la Alba Iulia, participând astfel la marea solemnitate națională împreună cu delegația Districtului Mureș-Turda. După pensionare, s-a retras la sora lui în comuna Șieu-Bistrița.

A încetat din viață în 1933, mla vârsta de 81 ani și a fost înmormântat în cimitirul de pe dealul Coțofana din Șieuț. Sfârșitul vieții i-a fost întunecat de pierderea copiilor săi, toți intelectuali, între care și doi medici, pe care el însuși i-a condus pe ultimul drum.



Leonida Domide (1882-1950)

Medic de Medicină generală, cu studii la Cluj și Budapesta. Participant cu creden-

Medici și studenți la medicină din județul Bistrița-Năsăud participanți la Marea Adunare Națională din Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

țional la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, om de aleasă cultură, iubitor și creator de opere muzicale.

Viața și activitatea

S-a născut la 11 ianuarie 1882 în Rodna, județul Bistrița-Năsăud, fiu al marelui memorandist Gherasim Domide, al cărui atitudine de răsunset este deosebit de apreciată din timpul Memorandului de la 1892-1894. Absolvă școlile grănicerești în anul 1891/1892, urmează apoi școli în Bistrița, Vacz și Blaj, după peregrinările părinților săi. La Blaj este profund influențat, pe linie muzicală, de către profesorul de cânt Iacob Mureșianu, care-l atrage spre compoziție, descoperindu-i talentul muzical. Se înscrie la Facultatea de Medicină din Cluj și apoi continuă la Budapesta, unde face, paralel, și studii de muzică. În 1905 obține diploma de medic, funcționând ca medic în mai multe localități și circumscripții sanitare: Bistrița, județul Solnoc-Dăbâca, Dej. A activat în cadrul ASTREI, Despărțământul Bistrița, apoi Dej. Compune muzică de inspirație populară și cultă. Creația sa „Înșiră-te Mărgărite” este cântată și la București la Ateneul Român, sub bagheta maestrului Kiriac.

Dr. Leonida Domide, împreună cu dr. Iulian Chitul, au înființat în cadrul „Societății corale a intelectualilor din Bistrița”, „Corul Iacob Mureșianu”, cu o activitate de 18 ani, avându-și rolul său cultural și de răsunset în perioada acelor ani.

În toamna anului 1918 ia parte la evenimentele revoluționare din Transilvania și este ales ca delegat cu credențional la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie de la Alba Iulia ca reprezentant al circumscripției Ileanda Mare, comitatul Solnoc-Dăbâca.

În adunarea din 27 noiembrie 1918 la Ileanda se alege delegați la Marea Adunare Națională din 1 Decembrie de la Alba Iulia. În procesul verbal existent la Muzeul de istorie și artă Zalău, colecția de microfilme, filmul nr. 57, se notează că s-au ales cinci delegați, între care dr. Leonida Domide, medic în Dej.

La această adunare a fost notar Valeriu Bilțiu, medicinist.

În perioada interbelică a fost medicul-șef al județului Someș-Dej, calitate în care se remarcă ca un bun organizator sanitar, paralel continuă și activitatea cultural-socială cu aceeași intensitate ca și cea medicală.

Activitatea sa socială se aseamănă cu cea a doctorului Iulian Chitul și Bazil Bașotă care au fost oameni de o mare cultură și activiști culturali de înalt sens patriotic.

Pompei Belciug (1896-1978)

Medic de circumscripție în mai multe comune din Județul Bistrița-Năsăud. Om bun și medic conștiincios. Participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Viața și activitatea

S-a născut la 11 iunie 1896 în comuna Romuli, județul Bistrița-Năsăud, întâiul într-o familie cu 12 copii, din tata Pompei Belciug, învățător, fratele preotului Ioan Belciug (ce avea să devină personaj în romanul „Ion” a lui Liviu Rebreanu) și mama Floarea Bulz – Belciug, casnică din familia Bulz, de fel din Dealul Ștefăniței – Romuli, familie numeroasă, cu vechi state de serviciu, „grăniceresc”.

După ce termină școala primară în comuna natală, urmează liceul la Năsăud, dându-și bacalaureatul în 1914, după care se înscrie la Facultatea de Medicină din Cluj. Înainte frec-



FLOREA MARIN, TEODOR GHIȚAN

ventase școli ungurești și două clase la liceul german din Bistrița. În 15 iunie 1915 este încorporat la Regimentul 63 Infanterie. De la 1 august 1915 până la 1 mai 1917 face serviciul militar în calitate de medic ajutor, apoi este trimis pe frontul rusesc unde lucrează la infirmerii și spitale de front. Avansat la gradul de sublocotenent la 1 iunie 1918, pe când lucra la spitalul de câmp 1204, activează aici până la 1 noiembrie 1918 când armatele austro-ungare se retrag din Rusia. După întoarcerea acasă se înrolează în Garda națională română din Beclean, având însărcinări pe linie medicală. În această calitate participă din patriotism la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

Drumul la Alba Iulia a fost de neuitat. Tânărul tată povestea copiilor și apoi bătrânul, devenit sfătosul bunic, nepoților, călătoria către Alba Iulia, la început cu căruța, apoi cu trenul. Le relata copiilor despre grupurile de țărani și intelectuali ce se urcau din toate gările unde trenul se oprea și despre muzicile și corurile ce se dezlănțuiau la apariția fiecărui tren împodobit cu steaguri și panglici tricolore românești. Formațiunile muzicale n-au părăsit gările până când n-au primit și petrecut și trenul ce purta delegația voluntarilor ardeleni ce luptaseră pe frontul din Moldova, între care era și medicul Ion Bordea și pe cea a bucovinenilor, în frunte cu Alexa Procopovici, care purta către Alba Iulia salutul fraților moldoveni și bucovineni.

La Alba Iulia au trăit cu toții marele eveniment „îmbulzindu-se” (cum s-a exprimat către nepoata sa, Viorica dr. Cotețiu) să vadă și să audă cât mai multe din discursurile fruntașilor der atunci ai poporului nostru din Transilvania.

În ce privește călătoria la Alba Iulia, ca fapt mai deosebit menționăm că medicul Pompei belciug a relatat fiului său că trenul a fost atacat pe traseu (nu se reține în ce localitate) de patrule ungurești care au fost imediat dezarmate, fără vărsare de sânge, de participanții care au coborât din tren. În această acțiune s-a distins, prin curaj, prin calm și viteză de reacție, notarul de atunci al comunei Șintereag, Ioan Halasu, originar din satul Cociu al aceleași comune, cumnat mai vârstnic al doctorului Pompei Belciug, care deținea la acea dată și funcția de șef al gărzii naționale române din Beclean.

Întors acasă, a povestit sătenilor cele văzute și auzite la Alba Iulia. cu toții s-au pregătit apoi să primească armata română, care a ajuns în părțile lor pe la mijlocul lunii decembrie. Entuziasmul a fost de nedescris. Mulți tineri s-au înscris voluntari în armata română, ceea ce a făcut și tânărul medicinist Pompei Belciug care a fost înrolat ca medic sublocotenent în Regimentul 83 infanterie Cluj. la 1 iunie 1919 a fost eliberat din armată și se reînscrie la Facultatea de Medicină românească din Cluj. la 4 februarie 1922 este promovat doctor în medicină și chirurgie.

După terminarea studiilor lucrează o perioadă ca medic intern la Institutul Obstetric și Ginecologie și Școala de moașe din Arad, fiind invitat acolo de către dr. Albu, directorul acestor instituții, cu care lucrase în anii războiului. După această perioadă avea să lucreze ca medic de circumscripție în diferite localități al actualului județ Bistrița-Năsăud până la data pensionării. La început în comuna Șieu Măgheruș, apoi în comuna natală a tatălui său, Șintereag, unde se stabilește definitiv. A mai lucrat, scurte perioade de timp, la circumscripțiile din comunele Târlișua, Nimigea, Zagra și altele.

Pentru activitatea sa medicală a fost decorat cu Ordinul „Steaua României” în grad de cavalier (Decret Regal 50676 din 14 august 1929) și Crucea „Meritul sanitar”, clasa I (Decret Regal 1025 din 8 martie 1939).

Singura perioadă de întrerupere a activității sale ca medic de circumscripție a survenit în perioada ocupației horthyste a Transilvaniei de Nord, când este destituit pentru lipsă de loialitate față de acele autorități. Fiind „sfătuit” să plece în România, refuză, ceea ce atrage după sine numeroase persecuții și șicane (anchete, procese înscenate, constrângerea la prestare de activitate medicală sau chiar nemedicală, fără salariu, etc.).

Medici și studenți la medicină din județul Bistrița-Năsăud participanți la Marea Adunare Națională din Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

Dr. Iulian Chitul, fostul său șef, l-a caracterizat ca „având o comportare corectă, atât la spitalul de război, cât și ca medic la cele două circumscripții la care a funcționat un timp mai îndelungat: Șieu Măgheruș și Șintereag. Între prietenii săi, încă din perioada războiului notăm pe doctorii Scridon, Budușan și Bilțiu. A iubit viața la țară și n-ar fi părăsit pentru nimic în lume meleagurile natale, trăsura lui de medic de țară, trasă de cai întotdeauna frumoși și bine îngrijiți la care ținea foarte mult. A fost iubit de toți. Îl cunoșteau și bătrânii și copiii, fiind tipicul „medic de familie”.

Dr. belciug n-a făcut parte din vreun partid politic, consacându-și activitatea profesiei alese.

S-a căsătorit în 1935 cu Ana Victoria Pop, de profesie învățătoare (născută în 1907 în Măluț, județul Bistrița-Năsăud). Din căsătorie au rezultat doi copii, Maria Belciug, căsătorită Marineanu, profesoară de matematică și fizică la Cluj-Napoca (născută în 1936) și Pompei Belciug (născut în anul 1943), cercetător științific principal la Centrul de științe sociale din Târgu Mureș al Academiei de Științe sociale și Politice a României.

După pensionare a locuit împreună cu soția sa la Șintereag în casa care și-au construit-o împreună, bucurându-se de o bună stare de sănătate, chiar și ca octogenar. A decedat, în mod stupid, ca urmare a unei septicemii postoperatorii (ocluzie intestinală) într-o unitate spitalicească din Cluj-Napoca la 28 noiembrie 1978. Este înmormântat în cimitirul din Șintereag, unde se odihnesc părinții săi, o parte din strămoși și numeroase rude, lângă preotul Ioan belciug, generosul său unchi, care îl sprijinise în anii grei ai studiilor sale.

Valeriu Bilțiu

S-a născut în 31 ianuarie 1895 în comuna Rus, județul Someș. Urmează Facultatea de Medicină din Cluj, luându-și diploma nr. 1762 din anul 1922.

În toamna anului 1918, ca student în medicină, a luat parte la evenimentele din acea perioadă. Astfel, îl găsim pe post de notar cu ocazia alegerilor delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și apoi participant, din patriotism, împreună cu delegația năsăudeană la Alba Iulia, unde a rămas profund impresionat de cele văzute și auzite acolo.

După absolvirea facultății a fost medic de circumscripție în mai multe centre și comune din fostul județ Someș. Din anul 1954, după dr. Iulian Chitul, activează ca medic-șef de județ la Bistrița-Năsăud până la refugiul din 1940.

Încheiem acest articol succint amintind încă un medic care se trăgea din ținutul Bistriței și Năsăudului

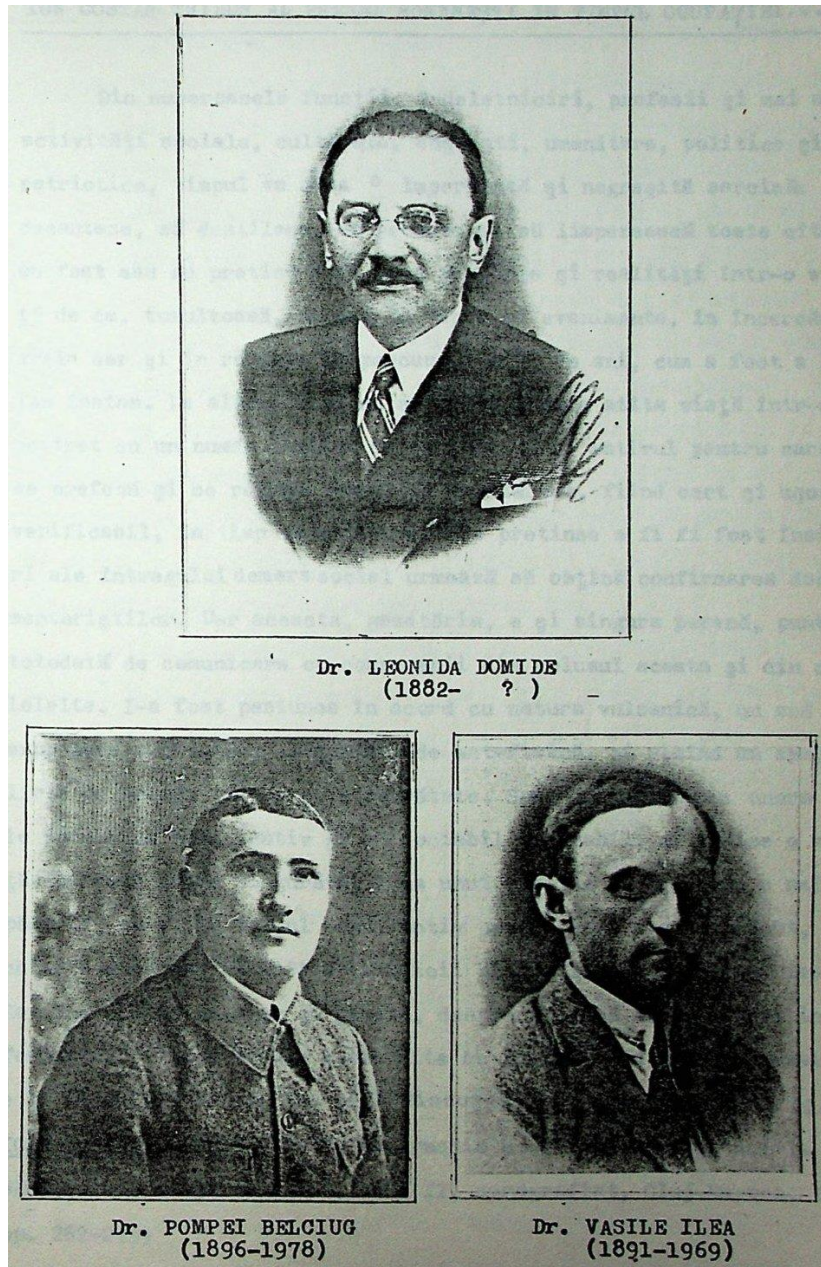
Vasile Ilea (1891-1969)

Medic psihiatru la Sighet, personalitate de seamă între cele două războaie mondiale, desfășurând o vastă activitate cultural-socială în nord-vestul țării, timp de aproape două decenii. Participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și pentru mulți alții șeful Despărțământului ASTRA Sighet. La sfatul și sub îndrumarea prof. Dimitrie Gusti, a înființat acum mai bine de o jumătate de veac, în Maramureș, câteva școli țărănești cu profil social care la acea vreme au stârnit un mare interes în țară. A înființat biblioteci, coruri sătești, cooperative și un cinematograf, ca proprietate a ASTREI.

A scris broșuri cu conținut medical preventiv și de popularizare a științei. A făcut o serie de anchete sanitare. A creat parcul central din Sighet. A întemeiat revista umoristică

FLOREA MARIN, TEODOR GHIȚAN

„Pupăza” care a apărut timp de trei ani la Sighet. A înființat la Sighet Asociația medicilor sub egida căreia, în 8 septembrie 1925, s-a ținut în capitala Maramureșului, Congresul Societății de Psihiatrie la care au participat, între alții, prof. C. I. Parhon.



Sursa: Cercul cultural-istoric „Plaiuri Năsăudene și Bistrițene” (Clemente Plăianu, Ironim Marțian, edit.), 16/1987, p. 12-30.

Delegați ardeleni la guvernul României în toamna anului 1918

În toamna anului 1918 când românii din muribunda monahie bicefală austro-ungară se pregăteau să încheie triumfal epopeea emancipării naționale, numeroase delegații au luat drumul Iașului - capitala vremelnică a României - pentru a notifica autorităților stadiul pregătirilor pentru "cea de-a doua Alba-Iulia", acum pentru cea reală, starea de spirit a celor pentru care, de multe decenii, Soarele răsărea la București, pentru a pune de acord principiile pe care să se întemeieze unirea, modul și mijloacele de a le promova sau pentru a le solicita intervenția militară în scopul protejării populației și avutului ei față de posibile acte de vandalism.

Au plecat spre Iași asumându-și riscurile unui drum pândit de primejdiile vremii și potrivnicii lor, delegații din câteva orașe ardeleni și bănățene având investitura Comitetului Național Român Central de la Arad unii, ori ale unor Comitete Naționale Românești locale altele, firesc fiind ca „în zilele mari ale învierii” frații să se regăsească „în aceeași simțire și în același gând”. Din Dej au plecat Laurențiu Oanea și Izidor Popovici.



În urma unei consfătuiri pe care Alexandru Vaida-Voevod și Teodor Mihali au avut-o cu frunțașii românilor din Dej, s-a decis trimiterea unei misiuni la Iași pentru a solicita sprijinul guvernului.

Ținând seama de primejdiile și dificultățile care puteau prejudicia acțiunea, cei doi frunțași dejeni au încredințat sarcina mai multor buni cunosători ai locurilor, trimiși spre Iași în serie.

Primul mesager plecat la începutul lunii noiembrie, a fost un apropiat al lui Vaida, avocatul Laurențiu Oanea, de fel din Sângeorz-Băi, înfruntând vremea, vremurile și muntele, el a trecut peste Cucureasa la Coșna și Vatra Dornei, apoi peste Mestecăniș la Câmpulung și mai departe la Iași. A ajuns în 6 noiembrie, ziua demiterii guvernului Alexandru Marghiloman și a investirii guvernului Constantin Coandă. La câteva zile pleacă spre aceeași destinație locotenentul de husari Izidor Popovici, trimis de Mihali.

E posibil ca Oanea și Popovici să fi apelat la ardeleni cunoscuți în mediile politice, pentru a-și asigura accesul la autorități și lideri.

Poate că împreună cu aceștia, să fi format „grupul celor cinci ardeleni” care în 10 noiembrie a dus lui I. C. Brătianu scrisoarea prin care Vaida și Mihali solicitau grabnica trecere a trupelor române în Ardeal, deoarece detașamente maghiare înarmate, de orientare bolșevică sau naționalistă, jefuiau și amenințau viața și avutul oamenilor. Că cei cinci nu erau toți „curierii” lui Vaida și Mihali, reiese dintr-o însemnare a lui Nicolae Iorga din 11 noiembrie: „Seara - nota acesta - vin la mine locotenentul ardelean Popovici și avocatul Boeriu delegați din Dej, de Mihali, pentru a cere intrarea trupelor noastre”.

„Locotenentul ardelean Popovici” nu putea fi altul decât Izidor, ofițerul trimis de Mihali.



Delegați ardeleni la guvernul României în toamna anului 1918

Mihai Popovici - presupus de unii a fi membru al delegației de cinci ardeleni și vizitatorul lui Iorga din 11 noiembrie era doctor în filozofie, originar din Brașov și se află în România dinaintea războiului. În 1916 a intrat voluntar în armata română ajungând căpitan adjutant al corpului voluntarilor din Moldova. În consecință nu putea fi un trimis a lui Vaida și Mihali, dar putea fi un susținător al trimișilor lor.

Nici avocatul Ion Boeriu nu putea fi un trimis al dejenilor. Originar din Turda, Boeriu a fost ofițer în armata austro-ungară apoi prizonier în Rusia. La Darnița s-a înscris în corpul voluntarilor ardeleni.

Misterios rămâne deocamdată „un alt trimis a lui Vaida” sosit la Iași la câteva zile după 10 noiembrie. Dacă mențiunea lui Kirițescu este exactă, se cheamă că dejenii au trimis la Iași, succesiv, trei delegați: Oanea, Popovici și un anonim.

Delegații au fost bine primiți de autorități și oamenii politici: generalul Coandă, Nicolae Iorga, I.I.C. Brătianu, Saint-Aulair, ambasadorul Franței.

În 12 noiembrie ei au participat la o entuziastă manifestație politică în fața statuii lui Alexandru Ioan Cuza.

În 13 noiembrie, președintele Comitetului de Miniștrii - gen. C. Coandă, îl însărcinează pe prof. Solomon Halită - de fel din Sângeorz-Băi - „de a se pune în raporturi cu Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Ungaria pentru a stabili în înțelegere cu acesta modalitățile în care Guvernul României va trebui să vină în ajutorul fraților noștri în aceste momente grele pentru națiunea noastră” iar Legația Franceză din Iași eliberează un Salvconduct pentru delegația guvernamentală pe care o conducea formată din: dr. Ioan Bordea - de fel din Brașov, fost coleg cu Alexandru Vaida-Voevod - dr. Ioan Boeriu - avocat din Turda - locotenent Gavrilă Petri - din Nepos - și Izidor Popovici. Cu această delegație va veni la Dej și Laurențiu Oanea.

În după amiaza zilei de 14 noiembrie, delegația - căreia i s-a pus la dispoziție două automobile militare și o camionetă - a plecat spre Ardeal. Înainte de plecare, Oanea și Bordea au fost chemați de I.I.C. Brătianu care le-a dat o scrisoare adresată fraților ardeleni pe care-i povățuia să pună la temelia unirii cu țara, principii democratice.

La Milișăuți, un automobil s-a răsturnat răbindu-l pe Bordea. Sunt nevoiți să se abată pe la Pașcani, unde, timp de trei zile, dr. Mârzescu - fratele viitorului ministru - îl tratează pe Bordea, în 18 noiembrie pornesc spre Vatra-Domei. Pe anumite porțiuni sunt nevoiți să remorcheze mașinile cu boi. La Vatra-Domei se întâlnesc cu delegații din Bistrița - V. Onișor și P. Poruțiu, în dimineața zilei de 19 noiembrie pleacă din Vatra-Dornei spre Bistrița, în seara aceleași zile ajung la Dej cu un tren special întovărășiți de bistrițenii Gavrilă Tripon, Victor Onișor, Pahone, Pavel Tofan ș. a. m. d. Cu o grabă justificată de derularea evenimentelor, dar și cu prudența reclamată de neprevăzutul lor, Onișor a fost trimis la Arad, deghizat în haine ungurești și cu scrisorile cusute în căptușeala vestonului.



După o consfătuire cu frunțașii dejenilor și bistrițenilor, organizată în casa lui Mihali, Halită a trimis guvernului un prim raport despre situația din Transilvania prin Ioan Boeriu, Izidor Popovici și Pavel Tofan. Din Sibiu au plecat Nicolae Bălan și Victor Precup.

La 1/14 noiembrie Comitetul Național Român din Sibiu l-a trimis la Iași de prof. Nicolae Bălan - viitor academician și mitropolit ortodox al Transilvaniei, însoțit de căpitanul Victor Precup. Potrivit altor surse, sibienii l-ar fi trimis la Arad pe ing. Leon Bohățel pentru a stabili legătura cu Comitetul Național Român Central. Prin intermediul lui, Comitetul din Arad s-a adresat celui din Sibiu cu rugămintea de a-l trimite la Iași pe prof. Bălan pentru tratative cu

Delegați ardeleni la guvernul României în toamna anului 1918

guvernul României respectiv pentru informarea guvernului despre situația din Transilvania și stabilită unor puncte de vedere comune.

După mărturia lui V. V. Țilea, Bălan a fost recomandat Comitetului de Iuliu Maniu pe când se afla la Viena. Maniu intenționa să plece la Iași cu deputatul bucovinean Isopescu Grecul, prof. Simionovici și V. V. Țilea - secretarul său - dar a fost împiedicat de întreruperea circulației feroviare. Neputând pleca, l-a recomandat Comitetului pe Bălan, ca „plenipotențiar pe răspundere și inițiativă proprie”.

Nicolae Bălan și cpt. Precup deghizat în ordonanță, au plecat cu un automobil „Benz” pe itinerariul Sibiu - Mediaș - Tg. Mureș - Reghin - Bistrița - Vatra Dornei - Pașcani -

La Tg. Mureș au arborat drapelul maghiar pentru a nu stârni suspiciuni. La Reghin sau întâlnit cu membrii ai C. N. R. și cu primarul orașului (care le-a declarat că “lumea de acolo așteaptă intrarea armatei române”) iar la Bistrița cu V. Pahone și B. Loghin, membrii ai C.N.R.

La Vatra-Dornei îmbarcă mașina într-un tren. Sâmbătă 3/16 noiembrie, către seară, ajung la Iași. Imediat după sosire Bălan a obținut audiențe la oamenii politici cărora, potrivit unei scrisori din 7/20 noiembrie trimisă lui V. Goldiș, le-a „dat informații detaliate despre stările de la noi și despre activitatea Comitetului nostru Central”.

A fost primit de gen. Constantin Coandă, președintele Comitetului de Miniștri, de gen. Constantin Prezan - șeful Marelui Cartier General, de I.I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Mișu Cantacuzino, Nicolae Iorga, Sextil Pușcariu, I.C. Cuza, regele Ferdinand I. Saint Aulaire, ambasadorul Franței, Vopika și sir George, plenipotențiarii S.U.A. și Angliei.

În după amiaza zilei de 8/21 noiembrie a fost organizată la Teatrul Național o strălucită și adânc impresionantă comemorare a lui Mihai Viteazul al cărui cap retezat pe Câmpia Turzii, a fost adus din pribegia de peste granițele țării. Au vorbit profesorul Alexandru Lapedatu, gen. Nicolae Petala și, la cererea Ligii culturale, prof. Nicolae Bălan, care „a zguduit sala și prin însăși prezența sa”.

La 9/22 noiembrie, cpt. Precup a plecat la Bacău, de unde, în 10/ 23 noiembrie, a zburat cu loc. av. Vasile Niculescu la Blaj, ducând 1.000 de manifeste date de gen Prezan, care au fost răspândite deasupra satelor Transilvaniei, o scrisoare către Vasile Goldiș și multe informații orale.

În seara aceleași zile Bălan află de la gen. Prezan că aliații nu dau voie armatei române să intre în Ardeal, drept pentru care îi scrie gen. Berthelot, cerându-i să intervină pentru ridicarea interdicției deoarece în Ardeal se săvârșesc atentate criminale asupra românilor.

În ziua următoare, însoțit de gen. Prezan și cpt. Mihai Popovici, pleacă la Giurgiu unde s-a întâlnit cu gen. Berthelot cu care a ajuns la o înțelegere: sârbii să treacă dincolo de Tisa, trupele românești să vină până la malul stâng al Mureșului, la nord de fluviu siguranța revenind gărzilor naționale comandate de gen. Boeriu.

În 15/28 noiembrie Bălan revine la Iași unde i se pune la dispoziție un tren pentru a merge la Alba Iulia sau „până unde se va putea”. Cu trenul a venit până la Predeal de unde coborând „Benz”-ul cu care a plecat de la Sibiu, a pornit spre Alba Iulia însoțit de căpitanul Mihai Popovici.





Delegații ardeleni la guvernul României în toamna anului 1918

Era în 17/30 noiembrie, preziua Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Pe dealurile Perșanilor, între Vlădeni și Șercaia, s-au împotmolit în zăpadă vreme de cinci ceasuri.

La Alba Iulia au sosit abia în seara zilei de 18 noiembrie/1 decembrie, astfel încât n-a putut prezenta măreței adunări, mesajul pe care Iorga l-a adresat la rugămintea sa.

Precup a fost mai norocos. La 12/25 noiembrie a revenit la Blaj ca să anunțe convocarea „adunării celei mai mari ce trebuia să se țină la Alba Iulia”. După adunarea de la Alba Iulia la care a participat, a mai zburat odată cu avionul la Iași ca să-i ducă regelui Ferdinand un exemplar din Declarația de unire a Transilvaniei și Banatului cu România. Din Arad au plecat Gheorghe Crișan și Teodor Roxin.

În 3/16 noiembrie, după eșecul tratativilor româno-maghiare privitoare la statutul politic al Transilvaniei, Consiliul Național Român Central îi trimite la Iași pe avocații Gheorghe (Ghiță, George) Crișan din Beiuș și Toader (Teodor) Roxin din Oradea pentru a informa guvernul despre situația din provincie și despre hotărârea de convocare a Adunării Naționale la Alba Iulia pentru a decide unirea cu țara. Cei doi urmau să călătorească cu trenul pe ruta Lugoj – Vârciorova – Craiova – București - Iași.

La Lugoj delegații s-au întâlnit cu Valeriu Braniște, redactorul-șef al „Drapelului” pe pe care l-au rugat să intervină pe lângă generalul francez F.D. Esperey să permită regimentului românesc din Viena să intre în Transilvania. De la Craiova la București au călătorit cu un tren improvizat. Aici se alătură unei delegații franceze trimisă de generalul Berthelot la Iași unde sosesc la câteva zile după Bălan, deci, cam în jurul datei de 20 noiembrie, în memoriile sale, Iorga consemnează la data de 9/ 22 noiembrie: „Vin și Crișan și Roxin de la Arad”. Cu ajutorul căpitanului Mihai Popovici, viitor deputat parlamentar de Lăpuș și Someș, trimișii ardeleni sunt primiți de primul-ministru generalul Coandă, de I.I.C. Brătianu, Nicolae Iorga, ș. a. Cu acest prilej li se comunică conținutul Tratatului cu Antanta din 1916, iar ei fac cunoscută situația din provincie unde entuziasmul românilor era adesea întunecat de fărâdelegile și crimele unor extremiști unguri, cum cele de la Ioskofalva, unde zeci de oameni au fost împușcați și puși pe rug. Românii au fost sfătuiți să nu riposteze căci - vorba lui Aron Pumnul - dreptul câștigat cu sabia nu-i drept, ci răpire.

De la Iași, Roxin și Crișan pleacă la Cernăuți unde, în 28 noiembrie, iau parte la Congresul General al Bucovinei care a hotărât unirea cu România. De la Cernăuți delegații se îndreaptă spre Alba Iulia însoțiți de fruntașul basarabean Pantelimon Halipa. Din Brașov au plecat Emil Colbazi și Petre Popovici.

Potrivit memoriilor dr. Emil Colbazi după eșecul tratativilor româno-ungare de la Arad (3/16 noiembrie) Consiliul Național Român Central a decis să intre în legătură cu Guvernul României, scop în care pentru a asigura garanția acțiunii a trimis spre Iași trei echipe: de la Sibiu, de la Arad și de la Brașov cărora li „s-au stabilit itinerarii diferite”. O delegație de la Brașov, formată din Emil Colbazi și Petre Popovici trebuia să treacă în România pe la Predeal. Tentativa, însă, nu a reușit întrucât armata gen. Mackensen i-a întors din drum.

Încercarea de a trece pe la Sita Buzăului era gata să se isprăvească dramatic. Un viscol năprasnic și o haită de lupi le-a pus viața în primejdie și doar norocul i-a salvat, scoțându-le în cale un pădurar cunoscător al locurilor și inimos care le-a oferit adăpost în casa sa și hrană, îndurerat de eșec. Colbazi - după unire asistent universitar la Clinica de dermatologie a Universității clujene - s-a întors în comuna sa natală Șpring (jud. Alba) unde a contribuit la organizarea Consiliului Național Român. Din Cluj a plecat Moraru.

Din memoriile lui Alexandru Lapedatu, aflăm că avocatul Morar din Cluj a adus pentru guvernul României aflat la Iași, un mesaj de la Amos Frâncu prin care acesta informa guvernul că în capitala Transilvaniei s-a format un senat național care a preluat conducerea românilor din Munții Apuseni. Din Bistrița au plecat Victor Onișor și Petre Poruțiu.

Delegați ardeleni la guvernul României în toamna anului 1918

În a doua jumătate a lunii noiembrie, Teodor Mihali și Alexandru Vaida-Voevod, în numele conducerii P.N.R. încredințează avocaților bistrițeni Victor Onișor și Petre Poruțiu - primul ardelen din Zagra, celălalt, bănățean din Timișoara și, după unire, amândoi profesori universitari la Facultatea de Drept din Cluj - sarcina de a stabili legătura cu Comandamentul armatei române pentru a-i solicita intrarea trupelor în Transilvania.

Caracterul oficial al misiunii lor semnata de cei doi fruntași dejeni ai P.N.R., încredințată lui Poruțiu.



În 5/18 noiembrie cei doi bistrițeni s-au întâlnit la Vatra Dornei cu delegația condusă de Solomon Haliță care, în numele guvernului României, trebuia să intre în legătură cu Comitetul Național Român Central de la Arad.

Din cauza dificultăților pricinuite de ninsoare dar și convinși de Haliță că în curând, armata română va trece din nou Carpații, Poruțiu și Onișor au revenit la Bistrița în 6/19 noiembrie.

În ziua următoare, Onișor a plecat împreună cu delegația Haliță la Dej.

Peste Carpați, ca odinioară peste Milcov, frații din România „de dincoace” își dădeau mâinile cu frații din România „de dincolo”.

Pentru o singură Românie.

Mențiune: Pozele anexate articolului îi reprezintă pe: Laurențiu Oanea, Petre Poruțiu, Pavel Tofan, Mitropolitul Nicolae Bălan, Emil Colbazi și Solomon Haliță.

Sursa: *Astra Dejeană*, Dej, Anul V, 1998, nr. 4, p. 17-18 (articolul este semnat de Augustin Pădurean).

Localitatea Sângeorz-Băi și Unirea Transilvaniei cu România de la 1 Decembrie 1918

DORIN DOLOGA

Anii 1918-1919 au fost ani cruciali pentru formarea Statului Național românesc întregit. Am avut atunci câțiva oameni politici care au avut determinarea și inteligența pentru a realiza acest lucru.

Au existat desigur mari dificultăți. S-a acționat sub presiunea timpului, folosindu-se structura electorală existentă pentru că nu mai era vreme pentru a proceda altfel. Instrumentele de ordine publică nu mai funcționau. Bandele înarmate revenite de pe front întrețineau o stare de anarhie. În această situație factorii de decizie din Vechiul Regat și din provinciile istorice au reacționat prompt și profesionist. Printre cei care au contribuit la acest lucru s-au numărat și Solomon Haliță originar din Sângeorz-Băi. În toamna anului 1918 autoritățile din Vechiul Regat au trimis o delegație condusă de Solomon Haliță pentru a lua legătura cu fruntașii PNR din Transilvania și a îndeplini rolul de organ de legătură între aceștia și guvernul român. S-au creat gărzile naționale românești cu misiunea de a păstra ordinea. O astfel de gardă formată din douăzeci de membrii aflați sub conducerea lui Iustin Sohorca s-a constituit și la Sângeorz-Băi.

Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei s-a făcut prin voința populației din aceste provincii, coordonată de guvernul de la București. Proclamațiile, aspecte juridice au fost pregătite cu sprijinul specialiștilor guvernului român. Rezoluțiile adunărilor populare de acolo trebuiau să fie valabile din punct de vedere al dreptului internațional. La acest lucru a contribuit și Laurențiu Oanea originar din Sângeorz-Băi, care avea studii juridice efectuate la Cluj și Budapesta și care a fost secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Adunările trebuiau să fie reprezentative, astfel că s-au trimis delegați cu împuterniciri numite credenționale. Delegații trimiși din Sângeorz-Băi pentru a-i reprezenta pe locuitori la Adunarea Națională de la Alba Iulia au fost Nistor Gabor, Grigore Lupoai, Alexandru Alexi, Alexandru Mărcuș, Al. Alexi, în frunte cu preotul Aurel Șorobetea și învățătorul Pompei Demian¹.

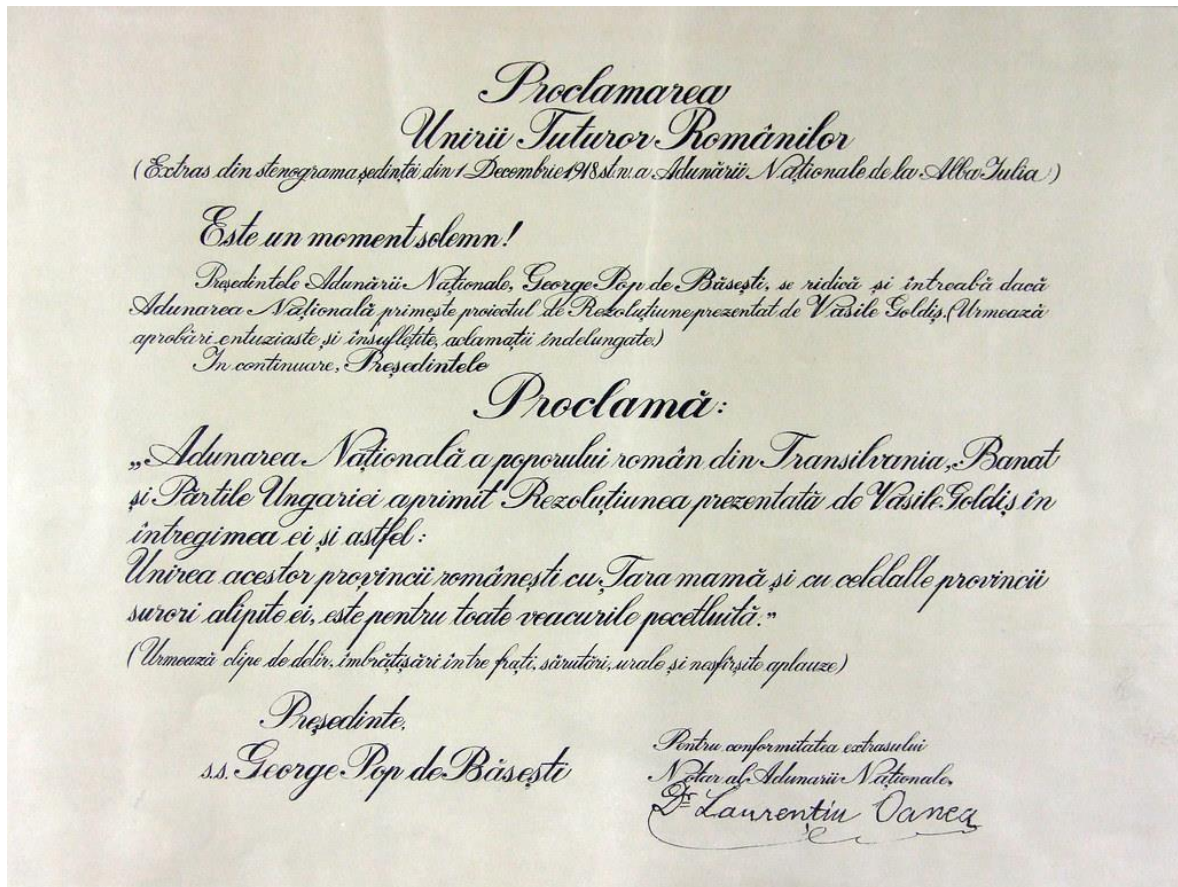
Arhitectura Europei stabilită după Primul Război Mondial a fost una stabilă. Țările au ieșit din al Doilea Război Mondial aproape cu aceleași granițe ca și cele de după Primul Război Mondial. Oamenii politici au gândit atunci granițele în conformitate cu principii realiste. Acestea erau mai realiste decât granițele anterioare, care fuseseră trasate de marile puteri în funcție de propriile interese.

Problemele actuale ale statului român sunt de ordin intern și extern. De asemenea, nu reușim să administrăm această realitate numită România la nivelul Uniunii Europene din care facem parte și nu izbutim să găsim căile de relansare a acesteia. Astăzi nu vedem o încredere a populației românești în instituțiile care trebuie să ducă mai departe acest stat.

¹ Ștefan Pascu, Ion Popescu – Puțuri (coordonatori principali), *1918 la Români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, vol. VIII, Editura Științifică și Enciclopedică, București, p. 83.

Dorin DOLOGA

Dacă în anul 1918 am reușit să creăm acest edificiu național numit România trebuie să mergem înainte cu el, chiar dacă nu am avut forța necesară pentru a-l governa așa cum ar fi trebuit. Să continuăm să ducem mai departe această țară, pentru că poporul are nevoie de organizare, de un adăpost, de transmitere mai departe.



Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în documente din arhivele bistrițene

La 1 decembrie 1918, momentul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, Sângeorz-Băi (pe atunci Sângeorzul-Român/Sângeorz-Băi) făcea parte din comitatul Bistrița-Năsăud, în teritoriul transilvănean aflat sub administrația austro-ungară. Comunitatea locală, majoritar românească, a participat – ca multe alte localități din Năsăud – la procesul unirii prin trimiterea de delegați și prin exprimarea publică a adeziunii la deciziile Adunării de la Alba Iulia.

Zona Năsăudului avea o tradiție puternică de afirmare națională (graniță militară, școli românești, activitate ASTRA). Mulți locuitori din Sângeorz-Băi și satele din jur au participat fie direct, fie indirect, la evenimentele ce au dus la Unire. De la nivelul plășii Năsăud au fost trimiși delegați oficiali la Alba Iulia; pentru fiecare localitate exista o adunare locală care confirma mandatele.

În documentele și listele delegate ale Marii Adunări apar reprezentanți din zona Năsăudului, însă în multe cazuri nu este menționat explicit numele fiecărei localități. Despre Sângeorz-Băi, sursele istorice menționează aportul comunității care a susținut necondiționat Unirea, prin rezoluții locale și prin participarea la adunările pregătitoare din districtul Năsăud. Locuitorii au luat parte la adunarea populară din Năsăud (29 noiembrie 1918), unde s-au desemnat delegații pentru Alba Iulia.

După 1 decembrie 1918, în Sângeorz-Băi s-au organizat serbări populare și o preluare pașnică a administrației de către Consiliile Naționale Române.

În cele ce urmează vă vom prezenta documente din arhivele bistrițene care arată implicarea sângeorzenilor în aceste evenimente.

1918, noiembrie 3, Năsăud.

Proces-verbal

Luat la 3 noiembrie 1918 în adunarea poporului român din Năsăud ținută la sala cea mare de la primărie.

Prezenți:

Alexandru Haliță, vicar, Iulian Marțian, maior, Emil Domide profesor, Alexiu David, jude reg[esc], Ștefan Scridon, profesor, Dr. Dumitru Hodor, avocat, Macedon Linu, învățător, Vasile Bichigean, profesor, Victor Motonga, profesor, Leon Bancu, contabil, Leonida Pop, profesor, Ioan Găzdac, preot, Iuliu Oros, sublocotenent, Petru Catarig, Alexandru Nășcuț, Ipolit Găzdac, Mihăilă Anton, Petru Andone, Augustin Anton, Leon Anghel Prahase, Mihăilă Cantor, Leon Pop, Ion Nistor, faur, dintre fruntașii țărani, apoi o mulțime de popor: bătrâni, bărbați și foști soldați.

Decursul adunării:

Vicarul Alexandru Haliță ia cuvântul arătând primejdiile ce se dezlănțuiesc asupra noastră din împrejurimile extraordinare provenite din descompunerea puterii armate care a aruncat țara întregă în vârtejul revoluției și apelează la simțul de buni creștini și buni ro-

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

mâni al celor prezenți ca peste aceste vremuri viforoase să putem trece fără zdruncinături și zguduituri ca ziua mare a libertății noastre naționale, care se apropie, să o sărbătorim cu cinstea și demnitatea ce se așteaptă de la noi urmașii falnicilor grăniceri de pre vremuri.

Iulian Marțian maior ia cuvântul și întreabă care ar fi cele mai arzătoare dorințe de la împlinirea cărora s-ar putea aștepta restabilirea liniștei publice și stabilitatea acesteia.

Poporul pretinde unanim și spontan: înlăturarea imediată a organelor administrative și adică a proto-judelui Czirjál László, a jandarmeriei, a primarului și a notarului comunal pe motiv că în decursul războiului aceste organe au abuzat în măsură nemaipomenită de puterea lor oficială și prin împărțirea nedreaptă a ajutoarelor în bani și alimente au păgubit interesele cele mai juste ale poporului primejduindu-i chiar viața.

Conform voinței expuse și juste a adunării, Iulian Marțian declară voința poporului împlinită și numitele organe destituite.

Dr. Alexiu David judecător reg. ia cuvântul și constată că prin destituirea organelor administrative puterea a trecut în mâinile poporului căruia îi revine datoria de a întrebuința această putere spre binele public. Propune să ne constituim într-un comitet național recomandând de președinte al acestuia pe Iulian Marțian maior c[ezaro] r[egesc]. Propunerea se primește cu aclamație.

Iulian Marțian ia din nou cuvântul, mulțumește pentru încrederea pusă în dânsul și declară că înainte de toate va purcede din însărcinarea poporului la destituirea organelor administrative, respectiv la dezarmarea jandarmeriei. Cu armele ce se vor acvira¹ de la jandarmerie și de la postul de finanți propune să se înarmeze o gardă națională pentru susținerea ordinii publice. Adunarea primește propunerea cu unanimitate. Ședința se ridică la orele 11 când vicarul A. Haliță și Iulian Marțian pleacă la Cazarma de Jandarmerie și dezarmează postul de jandarmi.

Dat ca mai sus.

ss, Iulian Marțian

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 107-108.

1918, noiembrie 4, Alba-Iulia.

Am primit de la Dl. **S[olomon] Haliță** două automobile și o camion² pentru trebuințele C. D³.

Alba-Iulia 4 noiembrie 1918

Dr. Alex. Vaida

Adrian Onofreiu Ioan Pinte Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 108.

1918, octombrie 31/noiembrie 13, Iași

Ministerul Afacerilor Străine¹

¹ A procura.

² În context, camionetă.

³ Consiliul Dirigent, adăugat ulterior, după data de 02 decembrie 1918, când s-a constituit Consiliu Dirigent.



*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Domnul **Solomon Haliță**, aflător de mai mult timp la noi și care a dat probe de sincer devotament pentru cauza națională și de lealitatea² sentimentelor sale, este însărcinat a se pune în raporturi cu Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Ungaria pentru a stabili, în înțelegere cu Domniile-Voastre, modalitățile în care Guvernul Român va trebui să vină în ajutorul fraților noștri în aceste momente grele pentru națiunea noastră.

Vă rog să binevoiți a-i acorda încrederea Domniilor-Voastre, fiind sigur că va corespunde în toate misiunii sale pentru binele obștesc.

Președintele Consiliului de Miniștri:
ss. General Coandă, L. S.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 138.

1918, noiembrie 13, Jassy³

LEGATION DE FRANCE EN ROUMANIE L'ATTACHÉ MILITAIRE

le 13 Novembre 1918.

Le Général LAFONT
Attaché Militaire de la Légation de la République Française

Les personnes dont les noms suivent:

Docteur Yon BORDEA

Solomon HALIȚĂ

Yon BOERU

Petre GAVRILĂ

Lieutenant POPOVICI Isidor

Lieutenant POPOVICI Isidor Et un soldat-ordonnance, se rendent en Transylvanie, pour y accomplir une mission du Gouvernement Roumain, et avec l'agrément de la Légation de France.

Les autorités militaires et civiles françaises sont donc priées de leur prêter leur appui le plus bienveillant, pour l'accomplissement de cette mission.

Jassy Le 13 Novembre 1918

Le Général Attaché Militaire

Lafont

Traducere

Legăția Franceză în România
Atașatul Militar

13 noiembrie 1918

Generalul Lafont Atașatul Militar al Legăției Republicii Franceze în România

¹ Păstrat sub formă de copie.

² Loialitatea.

³ Iași.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Următoarele persoane:

Dr. Ion Bordea

Solomon Haliță

Ion Boeru

Petre Gavrilă

Locotenentul Popovici Isidor

Și un soldat-ordonanță, merg în Transilvania pentru a îndeplini o misiune a Guvernului Român cu acordul Legației Franceze.

Autoritățile militare și civile franceze le-au oferit tot sprijinul pentru îndeplinirea acestei misiuni.

Iași, 13 noiembrie 1918

Atașatul Militar Generalul: Lafont

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 138-139.

1918, noiembrie 14, Bistrița

Frați Grănițeri!

În aceste zile de mare însemnătate și de grea răspundere pentru neamul nostru românesc, cea dintâi și mai mare datorință a noastră este: de a ne păzi și păstra moștenirea noastră – întreaga noastră avere grănițarească.

Cu durere trebuie să constatăm, că în Borgo-Bistriță, Valea Mare, Ilva Mică, Salva și Telciu, grănițerii și-au uitat de drepturile și îndatoririle lor față de averea noastră grănițarească.

Cu mii și milioane de coroane au păgubit averea noastră, devastând fabricile de acolo, înstrăinând în mod neiertat depozitele de scânduri și materialul de lemne înmagazinate.

Și așa se vede, că n-a fost destul cu atâta. Așa auzim, că și grănițerii noștri din jurul Anieșului nu voiesc să se lase mai înapoi. O nouă lovitură pregătesc contra averii noastre strămoșești, începând în nesocotința lor a devasta și fabrica și depozitele de lemne din Anieș.

Grănițeri! Să nu uitați, că libertatea ce ne-a dat-o bunul Dumnezeu, sângele, viața și vitejia soldatului român, nu înseamnă să ne jefuim și prădăm noi pe noi și averile noastre strămoșești.

Nu uitați, că noi suntem proprietarii, noi suntem stăpânii tuturor fabricilor, tuturor depozitelor de scânduri și lemne, tuturor pădurilor noastre grănițerești.

Nu uitați, că cel ce păgubește aceste fabrici, depozite de lemne și pădurile, pe noi ne păgubește, nu o comună, două, fără pe toate cele 44 comune grănițerești.

Grănițeri! Să știți că tot cel ce jefuiește va răspunde cu pierderea libertății sale personale și cu averea sa – paguba făcută.

Frați Grănițeri! Încetați de a păta cinstea moșilor și strămoșilor noștri, care au fost în toate vremurile oamenii ordinii și a siguranței publice și private. Respectați poruncile pădurarilor, care de aici înainte slujesc în numele nostru și sub controlul nostru.

Frați Grănițeri! Noi suntem proprietarii, noi trebuie să păstrăm și să păzim averea noastră strămoșească!! Să răspundem cu cinstea noastră asigurarea moștenirii strămoșești!

Așa să ne ajute Dumnezeu!

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Bistrița, în 14 noiembrie 1918.

Comisiunea constituită ad-hoc:

Dr. Vasile Pahone, Dr. Leon Scridon, Dr. Dionisiu Login, Dr. V. Onișor, **Alexandru Haliță**, Gregoriu Pletosu, Pamfiliu Grapini, Ieronim Slăvoacă, Ioan Dologa, Ioan Pop, Valeriu Vertic, George Vertic, Eliseu Dan, Ioan Mihăilaș, Alexiu Candale, Dr. Alexandru Pop, Dr. George Linul, Procopiu Cutean, Ioan Corbul, Pavel Tofan, Dr. Ioan Mălai.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 142-143.

1918, noiembrie 22, Cluj

Senatul Național Român din Ardeal, sediul Cluj
Onorat Senat Național Român Dej

Senatul Național din Cluj, nestându-i la dispoziție oameni, roagă Senatul Național din Dej să trimită circa 30-40 oameni la Năsăud, pentru restabilirea ordinii.

După toate semnele acolo va fi lipsă de ei 5-6 zile, când se vor putea întoarce.

Cluj, la 22 noiembrie 1918.

Senatul Național Român din Ardeal.

Comisar militar.

Ss **dr. Octavian Utalea**.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 170.

1918, noiembrie 23, Năsăud

Frați Români din Valea Someșului și a Bârgăului!

Ceasul hotărâtor a sosit! Marele sfat al neamului românesc din Transilvania și Ungaria cheamă la Alba Iulia adunarea națională, care să croiască soarta neamului nostru pentru vecie.

Vor fi acolo: toți: vlădicii¹, vicarii, și protopopii uniți și neuniți. După ce întreg neamul nostru de 4 milioane de suflete, nu poate să ia parte la acea adunare, marele sfat a hotărât ca poporul să trimită acolo tot câte cinci delegați (deputați) din fiecare cerc, unde până acum se alegea câte un deputat pentru dieta ungurească din Budapesta.

Așadar noi fraților din valea Someșului și a Bârgăului încă vom trimite 5 delegați care în numele urmașilor foștilor falnici grăniceri în marea adunare națională de la Alba Iulia să adeverească, că voința noastră e ca și a neamului întreg: Unirea tuturor Românilor de la Nistru până la Tisa!

Marele sfat ne trimite deci porunca să ținem la Năsăud adunarea de alegere, la care pot lua parte cu drept de vot toți românii cinstiți trecuți de 24 de ani, numai alegătorii de deputat de până acum. Ziua alegerii e pusă pe cercuri, la 27 noiembrie 1918 începutul la ora 10, în sala de gimnastică a gimnaziului (președinte al alegerii avocat **Alexandru Haliță**, notari: Victor Motogna și Leon Bancu).

¹ Ierarhi ai bisericii.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Frați români din Valea Someșului și a Bârgăului vă cheamă glasul sfânt al neamului românesc!

[Urmează cinci rânduri șterse cu creionul].

În interesul hotărârilor marelui sfat de la Arad se socotesc de delegați ai noștri fără să trebuiască să fie aleși, Vicarul și toți Protopopii din cercul nostru electoral afară de acestea mai trimit Gimnaziul și diferitele reuniuni reprezentanții săi.

Năsăud, la 23 noiembrie 1918.

Sfatul Național Român din Năsăud ca comitet (sic!) central Electoral.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 172-173.

1918, noiembrie 23, Năsăud

Proces-verbal

Luat la 23 noiembrie 1918 în adunarea Sfatului Național Român și a frunțașilor români din comuna Năsăud în localul primăriei.

Prezenți:

Membrii Sfatului național și o mulțime dintre frunțașii comunei. Președinte, Iulian Marțian, notar, Victor Motogna.

1 Președintele deschide adunarea arătând că scopul e de asculta raportul delegatului trimis de la Marele sfat de la Arad: dl dr. Victor Onișor. Îi dă acestuia cuvântul.

2 Dl. dr. V. Onișor citește circulara Marelui sfat român, în care se ordonează alegeri pe tot teritoriul locuit de români, în care să se încredințeze delegați, ce vor avea să reprezinte voința poporului în adunarea cea mare națională, ce se va chema la Alba Iulia. Dă explicațiile necesare și roagă adunarea să stabilească termenul, să aleagă președintele, 2 notari ai alegerii și să se constituie un comitet, care să facă lucrurile pregătitoare.

Ad. 2.

Adunarea hotărăște ca alegerea să se țină miercuri în 27 / XI / 1918. Președinte al alegerii se proclamă dl. **vicar Alexandru Haliță**, iar notari Victor Motogna și Leon Bancu. Alegerea va avea loc în sala de gimnastică a gimnaziului. Ca comitet pregătitor se însărcinează Sfatul național român din Năsăud.

3. Leon Bancu în legătură cu chestia de la ordinea zilei citește manifestul marelui sfat român „Către popoarele lumii”. Adunarea ascultă dând expresie unei însuflețiri nemărginite.

4. Iulian Marțian mulțumind d-lui delegat ridică ședința.

D[at] c[a] s[us]

Președinte.

Notar,

Victor Motogna.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 173-174.

1918, noiembrie 23, Năsăud

Proces-verbal

***Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene***

Luat în ședința Sfatului Național Român din Năsăud ținută în sala primăriei, la 23 noiembrie 1918.

Prezenți:

Președintele Iulian Marțian și numeroși membrii ai sfatului; apoi delegatul marelui sfat național.

La ordinea zilei desemnarea celor 5 candidați pentru cercul electoral al Năsăudului. Cu umanitate se recomandă ca candidații dr. Victor Onișor, dr. Drăganu, Victor Motogna, **D. Laur[ențiu] Oanea** și I. Catarig Zăgreanu.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 174.

1918, noiembrie 26, Năsăud

Proces-verbal
luat la 26 XI 1918

în consfătuirea intimă a Senatului Național Român, ca birou central însărcinat cu pregătirea alegerii din 27 XI a. c. a delegaților pentru Adunarea Națională de la Alba Iulia.

Prezenți: Presid[ent] V. Demetriu Hodor, notar: Victor Motogna, membrii...

La ordinea zilei fixarea programului zilei de alegere.

1. Dl. Șerban propune să hotărâm în ordinea cronologică.

a) Primirea oaspeților la gară: I. Ștefan Scridon și Ioan Catarig Zăgreanu la trenul de 8 ore, ce vine din sus; II. Mihăilă Anton și Vasile Moisil la trenul de cca 9 ore, ce vine din jos.

b) Se conduc oaspeții în sala de gimnastică unde notarii Victor Motogna și Leon Bancu constată cu membrii de încredere.

c) Înainte de deschiderea adunării se cântă „Împărate ceresc”

d) Deschiderea adunării prin prezident/: modelul de protocol:/ își desemnează notarii pe V. Motogna și L. Bancu, se citesc membrii de încredere ai comunelor Năsăud: Ioan Șerban, Dumitru Tomuța, denuște apoi ca membrii de încredere pentru supravegherea mersului alegerii pe domnii Iulian Marțian și Emil Mărcușiu.

e) În comisiunea de candidare Emil Domide propune membrii: Dr. Alexiu David, Dr. Tudor Moisil, Ștefan Scridon, Ioan Nistor, Valeriu Vârtic, Iuliu Ceorceriu, Ioan Dologa, Anton Precup, Dr. Victor Bojor,

f) Dl. I. Pecurariu să țină discursul festiv, după care se intonează „Pe-al nostru steag”, apoi se retrage comitetul de candidare, iar corul cântă „Trei culori”.

g) Comitetul de candidare propune pe domnii Ioan Pecurariu, Dr. Victor Onișor, Ioan Catarig Zăgreanu, Victor Motogna și **Dr. Laurențiu Oanea**.

Prezidentul îndeamnă să se primească cu aclamare.

Închiderea adun[ării] și Imnul deșteptării.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinte, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 179-180.

1918, noiembrie 26, **Sângeorz-Băi**

Comandantul Gărzii Naționale Române Năsăud

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Raportez că în **Sângeorgiul-român**¹, garda națională română veche care a fost compusă din elemente dubii și de puțină încredere, plătită cu 40 coroane la zi, s-a desființat, iar în adunarea populară ținută la 24 luna aceasta s-a reorganizat, alegându-se 20 inși toți oameni cinstiți, în care aveam toată încrederea. Plata lor de aici înainte este de 20 coroane pe ziua în care îndeplinesc serviciul.

Afară de această gardă, s-a reorganizat și Sfatul Național Român. Din acest sfat s-a ales o comisie permanentă, constatatoare din 12 membri a căror menire este să pertracteze și hotărască în cazuri urgente și zilnice.

Raportez mai departe că e nedumerire în ceea ce privește plata gardiștilor nedisponând comuna nici de bani, nici de izvor din care s-ar putea acoperi cheltuielile.

Garda e neînarmată. Nu dispunem nici de-o armă. În comună, ce e drept, sunt arme, dar cei ce le au, nu se învoiesc a le preda.

Rog cu toată încrederea Comandantul Gărzii Naționale Române din Năsăud să binevoiască a-mi lua acest raport la cunoștință iar în ceea ce privește plățirea gardiștilor, a-mi da informațiile și îndrumările de lipsă.

Rog apoi Comandamentul să binevoiască a-mi pune la dispoziție baremi 10 puști cu muniția de lipsă, cu ajutorul cărora să putem purcede la adunarea armelor din sat și la dezarmarea unor persoane care înarmate fiind, se dedau la fapte rele.

Afară de câteva furturi mici și înspăimântarea cu vorbe a jidanilor din comună, în comuna (sic!) noastră nu s-au întâmplat lucruri mai mari. Starea comunei în general este liniștită.

Sângeorgiul-Român, la 26 noiembrie 1918.

ss. indescifrabil.

Comandantul Gărzi Naționale Române.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 182.

1918, noiembrie 27, Năsăud

Programa zilei de alegere 27 noiembrie 1918

După ce s-au adunat alegătorii în sala de gimnastică se suie prezidentul dl. vicar **Alexandru Haliță** pe podium și începe „Împărate ceresc”

Apoi

1. Deschide adunarea (conform modelului de protocol) apoi își desemnează doi notari (Victor Motogna și Leon Banciu). După deschidere provoacă pe notari să citească numele membrilor de încredere ai diferitelor comune care s-au prezentat la alegere. Astfel constituită adunarea, prezidentul denuște de bărbați de încredere pentru supravegherea mersului alegerii pe Dl. Dr. Demetriu Hodor și **Emil Mărcușiu**. Prezidentul trece la ordinea zilei: obiect – alegerea celor 5 delegați.

2. Cere cuvântul Dl. Emil Domide și propune în comisiunea de candidare pe...

3. Prezidentul proclamă de aleși în comisiunea de candidare pe... îi roagă să aștepte avizul D-Sale, când se vor retrage...

4. Dl. Ioan Pecurariu ține discursul festiv.

5. Corul intonează „Pe-al nostru steag”.

6. Prezidentul roagă comisiunea de candidare să se retragă. /Corul intonează „Trei

¹ Sângeorz-Băi.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

culori”/.

7. Reintră comisiunea de candidare și propune de candidați pe...
8. Aclamație ori alegere.
9. Președintele comunică rezultatul.
10. „Deșteaptă-te române”.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 183.

1918, noiembrie 27, Năsăud

Proces verbal
luat în adunarea electorală a Cercului electoral Năsăud
din comitatul Bistrița-Năsăud ținută la Năsăud
la 27 noiembrie 1918

Președinte: **Alexandru Haliță**, vicar foraneu
Notari: Victor Motogna, profesor gimnazial
Leon Bancu, funcționar de bancă

Președintele dă citire ordinului venit de la Consiliul Central Național Român, prin care se ordonă alegerea urgentă a celor 5 delegați la Marea Adunare Națională Română, care va fi convocată în scurt timp. Constată că publicarea alegerii de azi s-a vestit de cu vreme în toate comunele din cerc. Salută pe alegătorii prezenți și îi provoacă să numească 2 bărbați de încredere.

Se numesc de atare prin aclamație d-nii. Iulian Marțian și **Emil Mărcușiu**.

Președintele deschide votarea, care decurgând în ordine, pe baza scrutinului făcut de biroul adunării se constată că unanimitatea voturilor au întrunit d-nii:

Eliseu Dan, din Borgo-Suseni¹; Ioan Pecurariu, din Năsăud; av[ocat] Victor Onișor, din Bistrița; av[ocat] **Laurențiu Oanea**, din Rodna-Veche; Ioan Catarig Zăgrean, din Năsăud.

Ca urmare prezidiul declară pe d-nii: Eliseu Dan, protopop ortodox; Ioan Pecurariu, profesor la gimnaziu; Dr. Victor Onișor, avocat; **Dr. Laurențiu Oanea**, avocat; Ioan Catarig Zăgrean, proprietar; Victor Motogna, profesor la gimnaziu; Valer Vârtic, preot, aleși din partea Românilor din acest cerc cu vot universal ca delegați ai cercului electoral îndreptățiți și îndatorați a lua parte cu vot decisiv în Marea Adunare Națională Română, care se va convoca din partea Consiliului Central Național Român, încă în decursul acestui an și la Adunările, care eventual le va convoca în decursul anului următor.

Comisiunea de candidare, pentru cazul că cineva dintre membrii ordinari nu s-ar putea prezenta propune doi membrii supleanți pe: Victor Motogna, profesor la gimnaziul din Năsăud; Valer Vârtic, preot în Mocod, care, de asemenea, au întrunit unanimitatea voturilor.

Prezidiul dispune ca în urma acestei enunțări prezidiale² aleși deputați să fie prevăzuți cu credenționale, iar o parie³ a acestui proces verbal să se trimită imediat Consiliului Național Român.

¹ Susenii Bârgăului

² Prezidială.

³ Exemplar.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Spre știre

Despre-ce luându-se acest proces-verbal în 2 parii, dintre care unul se va păstra la
Consiliul Național Român din fruntea comitatului, actul de alegere se încheie la orele 2 d. a.

D[at] c[a] m[ai] s[us].

Alexandru Haliță,
prezidentul adunării electorale.
Victor Motogna, Leon Bancu,
notarii adunării electorale.

Iulian Ceorbă, Maieru; Ilarion Boțiu, Blașfalăul de Jos¹; Leon Mihăese; Eliseu Dan, Borgo Suseni²; Mihail Cotul; Victor Fetti, subloc[otenenț]; Vasile Coșbuc, Parva; Ioan Șerban, Năsăud; Maxim Buia, Ilva Mică; Ioan Zinveliu, Zagra; Simion Pop, Rodna Veche; Vasile Candale, Rodna Nouă³; Macedon Mănarca, Borgo Prundu⁴; Ioan Buzdug, Borgo Mijloceni⁵; Octavian Bulbuc, Mintiu; George Manciu; Pop Iosif, Runc; George Vârtic, Mocod; Ștefan Șerban; Gavril Puica, Caila; Vasile Chiffa, Blașfalăul de Sus⁶; Ioan Neamțiu, Feldru; Dr. Andrei Buzdug, Borgo Joseni⁷; Crăciun Băloiu, Borgorus⁸; **Iustin Sohorca, Sângeorzul românesc**; Olimpiu Ghiția, Borgobistrița⁹; Emil Dumitru, Romuli; Ion Sitarîți, Măgura; Nechita Cotuțiu, Leș; Marcu Boca, Ilva-Mare; Dr. Emil Precup, Rebrîșoara; Ioan Belciug, Prislop; Ion Pop, Lușca; George Coșbuc, Hordou¹⁰; Nicolae Pop, Nimigea Ungurească; George Someșian, Mititei; Ioan Istrate, Nepos; Florin Iftene, Poieni; Teofil Rotariu, Rebra Mare¹¹; Iuliu Belciug, Nimigea Românească.

L-a verificat prin:

Emil Mărcușiu,
bărbat de încredere
Iulian Marțian,
bărbat de încredere

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 183-185.

1918, decembrie 9, Năsăud

Invitator!

Domnii membri ai reprezentanței vechi comunale, precum și membrii senatului național român sunt invitați la o ședință comună care se va ține miercuri, în 11 decembrie 1918, în sala cea mare a primăriei.

¹ Blăjenii de Jos.

² Susenii Bârgăului.

³ Șanț.

⁴ Prundu Bârgăului.

⁵ Mijlocenii Bârgăului.

⁶ Blăjenii de Sus.

⁷ Josenii Bârgăului.

⁸ Rusu Bârgăului.

⁹ Bistrița Bârgăului.

¹⁰ Coșbuc.

¹¹ Rebra.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Năsăud, în 9 decembrie 1918.

Pentru Senatul Național,
ss indescifrabil.

Membrii reprezentanței comunale:

1. Mihăese Leon; 2. Născuțiu Alexandru; 3. Pop Nicolae I. Gr.; 4. Pop Leon; 5. Catarig George; 6. Istrate Iulian; 7. Morar Grigore; 8. Născuțiu Leon; 9. Tanco Teofil, dr.; 10. Brecher Iozsef, dr.; 11. Șotropa Virgil; 12. ~~Elefant Miksa~~¹ - deputat; 13. Moisil Constantin, dr.; 14. Marțian Iulian; 15. Hodor Dumitru dr.; 16. ~~Nusbächer Károl~~; 17. ~~Tischler Mihaiu~~; 18. ~~Goldstein Herman~~; 19. ~~Pollák Markuz~~; 20. ~~Gevürz Iacob~~; 21. Născuțiu Ioan preot; 22. Nistor Nicolae; 23. Gheție Ioan; 24. Cotul George sen.; 25. Rus George sen.; 26. Ștefan Leon; 27. **Haliță Alexandru**; 28. David Alexa dr.; 29. Tomuța Dumitru; 30. Catarig Simion; 31. Catarig Petre; 32. Chitul George.

Membrii senatului național:

1. Ioan Catarig Zegrean; 2. Ioan Pecurariu; 3. **Mărcușiu Emil**; 4. Emil Domide; 5. Pop Leonida; 6. Scridon Ștefan; 7. Linul Macedon; 8. Bancul Ion; 9. Ioan Șerban; 10. Andron Petre; 11. Nistor Ioan faur; 12. ~~Nistor Dumitru~~; 13. Tomuța Vasile; 14. ~~Găzda Ipolit~~ în Lușca; 15. Mihăilă Anton.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 214-215.

1918, decembrie 16, Năsăud.

Proces-verbal²

Susceptut în cancelaria comunității mari Năsăud în 16 decembrie 1918 la ora
11 înainte de amiazi

Fiind de față

Prezident: Ioan Șerban, administratorul cercului Năsăud, proto-jude onorar; Notar ad-hoc: Leon Ștefan, angajat³ la Administrația fondurilor grănicerești, membru în comitetul comunal.

Obiectul

¹ Tăierea numelor aparține autorului documentului.

² Pentru a descrie starea de fapt, redăm conținutul demisiei primarului Nicolae Anton și casierului Grigore Morari, din 15 decembrie: „subscrișii, după împrejurările de prezente, ce dominează între populația din loco, și pentru a înconjura alte neplăceri mai mari, și ca să fie voia on. alegători făcută (s. n.), prin aceasta noi ne dăm abdicarea din oficiul ținut până acum, rugându-vă a ne primi această rugare”, ANBN, fond Primăria orașului Năsăud-administrație, d. 125/1918, f. 3, și a sub-primarului Alexandru Născuțiu, din 14 decembrie: „Deoarece eu, subscrisul, sunt ocupat cu lucrurile mele economice și mă simt și bolnav, și totodată, lucrurile Primăriei sunt foarte încurcate, la care încurcare eu nu poci ca să ieu nici o răspundere (s. n.), de aceea, rog pe Onoratul Senat ca să binevoiați să mă eliberați de la serviciul meu, care l am avut la primăria comunală, în oficiul de sub-jude și collector; ceea ce ține de serviciul meu, stau la dispoziție ori în care timp de a preda în seamă”; Ibidem, f. 4.

³ Funcționar.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Abzicerea¹ primarului Constantin Anton a sub-primarului Alexandru Nășcuțiu și a casarului Grigore Morar.

Prezidentul deschizând ședința ca membrii de încredere se denumesc din partea adunării generale, următorii: George Floroaiie, Teodor Châtiu lui Iosif, George Maței și Anghel Prahase.

Teodor Châtiu lui Iosif propune ca comitetul (sic!) vechi să abzică și să se aleagă comitet nou.

Ioan Nășcuțiu lui Nicolae propune ca alegerea comitetului să se facă momentan.

Adunarea generală alege o comisie candidatoare din următorii membrii: Teodor Châtiu lui Iosif, Vasile Ciot, Toader Nistor lui Maței, Niculae Andron, Dumitru Rus, Ionică Nășcuțiu, Vasile Tomuța, Dumitru Nistor lui Simion, Vasilica Moșil și Teodor Șteopul lui Paramon, cu scopul de a candida noii membrii de comitet.

Prezidentul suspendă ședința pe 10 minute, iar comisiunea candidatoare retrăgându-se și compunând lista membrilor de comitet prin referentul Vasilica Moșil, propune adunării generale de noi membri de comitet, pe care adunarea generală îi alege unanim, și anume:

I. Membrii ordinari: Ioan Șerban, Iacob Anton I, George, **Alexandru Haliță**, Mihăilă Cantor, Niculae Catarig I. Petri, George Vâjul I. Ilie, Niculae Andron, Ioan Catarig I. George, Dumitru Rus, Ioan Pecurariu, Vasile Ciot, Niculae Nistor I. George, Iulian Marțian, Ioan Găzdac I. Niculae, Ioan Morar I. Paramon, Ioan, Ianul, Niculae Prahase I. Grigore, Alexandru Palageș I. George, Petru Ștefan, Mihăilă Catarig I. Vasile, Grigore Gavriluțiu, Niculae Pop I. Iacob, Dumitru Nistor I. Simion, Teodor Șteopul I. Paramon.

II. Membrii supleanți: Dumitru Sandu I. Niculae, Dumitru Tomuța I. George, Ilie Pop I. Leon, Angel Prahase, Romulus Châtiu, George Nistor I. Ionică, cu mandat până la alegerile ce se vor face după legea cea nouă.

Îndeplinindu-se alegerea membrilor de comitet se purcede la alegerea primarului, sub-primarului, casarului și a lor patru senatori.

Retrăgându-se comitetul pentru candidarea membrilor, respectiv, oficianților primăriei, ședința se suspendă.

Redeschizându-se ședința, comitetul propune și adunarea generală alege:

Pentru postul de primar, pe domnul Vasilica Moșil.

Pentru postul de sub-primar, pe domnul Ioan Neșcuțiu lui Nicolae.

Pentru postul de casar, pe Grigore Morar.

La postul de senator I, pe Ioan Catarig I. Mihăilă, senator II, George Maței, senator III, Teodor Châtiu I. Iosif, senator IV, Teodor Nistor I. Maței.

De contraș² la slatină se alege unanim Niculae Nășcuțiu I. Niculae.

Noii oficianți ai primăriei depun jurământul prescris.

Nemaifiind alte obiecte, ședința se finește și protocolul se încheie și subscie.

Leon Ștefan, notar ad-hoc; Ioan Șerban, proto-jude onorariu.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteaa, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 218-219.

1918, decembrie 28, Năsăud

Proces-verbal

¹ Demisia.

² Supraveghetor la fântâna cu apă sărată pentru animale – n. ed.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

luat la gimnaziul superior fundațional din Năsăud în conferința ordinară a profesorilor de la 28 decembrie 1918

Prezenți:

Președinte: Dr. Nicolae Drăganu, prof. gimn., dir[ector] subs[titut], notar Victor Motogna, apoi profesorii: Emil Domide, Teodor Șimon, Ștefan Scridon, Vasile Bichigean, **Emil Mărcușiu**, Ioan Bojoru, dr. Alexandru Ciple, Augustin Bena, Cornel I. Sânjoan, Leonida Pop, dr. Emil Precup și Olimpiu Ghiția.

Absenți: Ioan Gheție, dir. gimn., Ioan Pecurariu – în concediu, dr. Valer Seni - bolnav.

Nr. 698-1918 d.g. Direcțiunea școlară supremă cu scrisoarea de datul 3 decembrie 1918 nr. 3067 – 1918 f.ög. / cf. 14490-1918 VKM eln. / comunică că min[isterul] de Culte și Instrucțiune Publică prin ord[inul] nr. 1440-1918 prez[idial] dispune ștergerea atributului de „regesc”, precum și a titlurilor, depărtarea icoanelor regelui Francisc Iosif I și Carol IV.

Ad. 1 Spre știre și urmare.

Nr. 699-1918 d.g. Aceeași direcțiune supremă cu scrisoarea de datul 4 decembrie 1918 nr. 3029-1918 f.ög. avizează că min. de culte și instrucțiune publică a luat spre știre raportul final pentru anul școlar 1917/18 cu ord. nr. 185357-1918 V.

Ad. 2 Spre știre.

Nr. 701-1918 d. g. Ministrul de culte și instrucțiune publică cu ord. nr. 211936-1918 VI. a. de datul 3 decembrie 1918 trimite instrucțiunile de lipsă pentru o eventuală refugiere și evacuare.

Ad. 3 Spre știre.

Nr. 705-1918 d. g. Ministrul de culte și instrucțiune publică cu datul de 28 decembrie 1918 comunică dispozițiile de urmat cu privire la aplicarea profesorilor reîntorși din serviciul militar.

Ad. 4 Spre știre și conformare.

Nr. 710-1918 d. g. Emil Pop elev în cl. I gimn. înaintează rugare pentru scutirea de didactru¹ pro 1918/1919.

Ad. 5 Se propune să i se ierte jumătate didactrul.

Nr. 735-1918 d.g. Emil Iepurean se roagă să fie scutit de plățirea didactrului de 50 cor.

Ad. 6 Se propune să i se erte întreg didactrul.

Nr. 731-1918 d.g. Min. u. de culte și instrucțiune publică cu ord. de datul 19 decembrie 1918 nr. 202333-1918 avizează că a licvidat pe seama profesorilor de la gimnaziul nostru la perceptoratul² din Năsăud ca ajutor de veșminte suma de cor. 28700, care se poate scoate de cătră respectivii contra unei chitanțe timbrate în regulă de la direcțiunea gimnazială, care-i va scoate cu chitanță oficioasă.

Ad. 7 Spre știre și conformare; având profesorii să restituie fondului susținător sumele primite.

Nr. 731-1918 d. g. directorul substituit prezintă raportul despre licvidarea din nou începând cu 1 iulie 1918 a tuturor apartamentelor profesorilor din vistieria statului care au fost sistate până acum.

Ad. 8 Spre știre.

Nr. 696-1918 d. g. Oficiul pretorial loco avizează că în baza ordinului telefonic al vicecomitelui școalele trebuie să rămână închise până la 1 ianuarie 1919.

Ad. 9 Spre știre și urmare.

¹ Taxa școlară.

² Percepția.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Nr. 733-1918 d. g. Adnotare pentru a se hotărî prelungirea semestrului I până în 15 martie 1919. Avându-se în vedere împrejurarea că din pricina epidemie de gripă spaniolă nu s-a putut ține prelegeri decât abia 2 săptămâni, direcțiunea gimnazială propune prelungirea semestrului I până în 15 martie 1918, ca să se poată tracta materia proiectată pentru acest semestru barem în liniamentele cele mai de frunte.

Ad. 10 Se primește având să se ceară aprobarea ulterioară autorităților competente.

Nr. 703-1918 d. g. Direcțiunea gimnaziului superior gr.-cat. din Blaj sub nr. 658-1918 trimite procesul-verbal luat în conferința profesorilor români ținută la Alba-Iulia în 2 decembrie 1918 cu recercarea ca conferința profesorală să-și comunice părerea asupra chestiunilor sulevate¹ în el, Consiliului Dirigent.

Ad. 11 Colegiul profesoral discutând amănunțit asupra fiecărui punct al procesului verbal hotărăște că se alătură la dorințele exprimate în conferința profesorilor ținută în Alba Iulia la 2 decembrie 1918 și va căuta ca în cadrele putinței și ținând socoteală de împrejurările noastre speciale să execute cea mai mare parte din ele încă în anul școlar curent. În privința aceasta va cere avizul fondului susținător și până la sfârșitul lunii ianuarie 1919 își va pregăti schimbările ce sunt de făcut în împărțirea agendelor profesorilor, în orarul și în proiectele de materie pentru semestrul I prelungit până la 15 martie 1919, iar până la a II-a conferință metodică planul provizor de învățământ al semestrului al II-lea, pe care îl va înainta spre aprobare autorității superioare hotărâte de fondul susținător. Dorește însă să se facă în timpul cel mai apropiat unificarea învățământului secundar românesc. În special dorințele colegiului profesoral pentru anul școlar curent îi sunt următoarele:

Limba de propunere va fi la toate studiile exclusiv limba românească. La limbile vii, întrucât se va întrebuința metoda directă, predarea se poate face în respectiva limbă.

Limba maghiară se va propune în mod facultativ în clasele superioare.

Limba franceză va înlocui limba maghiară ca studiu obligatoriu.

Limba germană va rămâne deocamdată tot studiu obligatoriu cu numărul de ore pe care l-a avut.

În geografie se va întrebuința numai nomenclatura românească. În locul „Geografie Ungariei” se vor propune cunoștințe geografice asupra ținuturilor locuite de Români. Ungaria nouă se va tracta numai în cadrele geografiei universale.

În locul „Istoriei Ungariei” se va preda „Istoria Românilor”. Din istoria maghiară se vor propune numai acele părți care sunt în legătură cu istoria universală și istoria românilor.

Cunoștințele despre „Constituția patriei” se vor mărgini deocamdată la dreptul privat și criminal. Se vor propune elementele constituției române.

Orele de limba maghiară se vor împărți, luându-se în considerare că avem un singur profesor capabil să propună limba franceză fără cusur și avându-se în vedere trebuințele altor studii, în modul următor:

cl. I: 3 ore franceză, 1 oră română, 1 oră geografie;

cl. II: 3 ore franceză, 1 oră geografie;

cl. III: 3 ore franceză;

cl. IV: 3 ore franceză;

cl. V-VI: 2 ore franceză, 1 oră română;

cl. VII-VIII: 1 oră franceză, 1 oră română, 1 oră matematică.

Cu aceasta conferința s-a terminat, iar acest proces verbal s-a cetit, verificat și subscris.

D.c. m. s.

¹ Notate, cuprinse.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Președinte:
Dr. Nicolae Drăgan

Notar:
Victor Motogna.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 223-225.

1918

1. La Reteag ungurii și garda ungurească au împușcat după noi¹, în automobilul (Nazzaro).

2. Plecat către Cluj, m-am convins că Consiliul național ung.² a cerut pentru sine putere jurisdicționară, ceea ce înseamnă reintroducerea procedurii cu executările momentane.

3. Pe tren de la Cluj [la] Arad am constatat, că ungurii - cred că prin Rakovski³ - au trimis zeci de agenți prin sate care propagă idei revoluționare bolșev[ice] republicane, au de țintă⁴ demoralizarea poporului și voiesc să ne zădărnicească marile act. Au împărțit între soldații care veneau pe trenuri, foi volante scandaloase, scrise într-o românească rea fără interpuncție⁵ și accente, dovadă de machinație jidovească⁶. Provoacă publicul nostru să se alăture republicii ung[are] care dă drepturi nelimitate și pământ, pe când România nu dă nimic.

Am observat cam 30-40 de acești agenți și pe 4 în Orăștie am deținut⁷. În Aiud și Teiuș, eram să cad pradă lor, să mă omoare.

La Arad (s.a.); După sosire duminică d. a.⁸ am convocat o ședință a Marelui Sfat și am referat pe larg despre toate cele auzite și văzute în țară, citindu-le epistola D-lui Brătianu, care a produs mare bucurie și a produs adânci sentimente de admirație și recunoștință față de Dl. Brătianu.

Chiar erau la obiect și pertractările cu reprezentantul Ioan Flueraș. Se întâmplase anume între Cons[iliul] Naț[ional] R[omân] și partidul socialist o ruptură aproape definitivă pe motivul că moțiunea „Către popoarele lumii” a fost redactată fără ei.

Chiar pe baza epistolei D-lui Brătianu și în temeiul principiilor exprimate în ea, a făcut socialiștilor propuneri și garanții pozitive: sufragiul universal, egal, secret pentru ambele sexe de la 21 ani; reforma agrară și celelalte cuprinse în Rezoluțiunea Adunării Naționale. Le-am vorbit pe larg despre celebrele reforme proiectate de partidul liberal al D-lui I. C. Brătianu, am arătat rolul politic însemnat al acestui om providențial, pentru noi ungurenii, ardelenii și bănățenii. Am arătat faptele democratizatoare a Marelui Rege, actele Reginei, iubirea manifestată de popor față de regină, vorbele și asigurările D-lui de St. Aulaire, ambasadorul Franței. Prin acestea și prin arătarea că un regat bine condus poate fi mai democratic decât o republică, dar are avantajul că înfrâneză patimile de partid și împiedică demoralizarea alegerilor continue, socialiștii au abandonat ideea republicană.

¹ Au tras cu arma.

² Consiliul Național Maghiar.

³ Rakowski.

⁴ Aici, cu sensul de urmăresc.

⁵ Interpunctuație.

⁶ Manevrare evreiască.

⁷ Aici cu sensul de observat.

⁸ Duminică, 24 noiembrie 1918.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Luni seara au avut o consfătuire intimă în Budapesta și marți ne-au avizat, că susținându-și punctul de vedere ce privește principiile de bază ale social democrației, lucră cu noi solidari, spre desăvârșirea marelui scop al unirii tuturor cu România.

La CNRC¹ am observat o mare încurcătură din lipsa mijloacelor bănești. Au cerut de la cehi 500 milioane coroane. Dl. Maniu a fost la Viena în chestia aceasta. Cu punerea în circulație a sumei acestea, pe care o vom primi-o nesmintit² ca împrumut în monede austro-ungare fără curs, ar avea pentru publicul mare al nostru o grea urmare economico-financiară, căci pretențiunile publicului pentru garde etc. s-ar plăti cu acești bani fără valoare.

Să se facă posibil în țară ca suma aceasta să se pună la dispoziția Marelui Sfat al nostru prin Banca Națională a României ca împrumut ca să putem pune în circulație bani românești.

Sârbii în Banat fac ticăloșii. Ne dezarmează gărzile, ne opresc a purta tricolorul, dau mâna cu autoritățile ungurești. În Neoplanta³ au decretat unirea Banatului Timișan cu Serbia Mare. Ne bat și întemnițază oamenii, au împiedicat poporul nostru să vină la Alba-Iulia.

Trebuie protestat energic la legațiunile Antantei, la generalul d'Esperey la Constantinopol, și cerut ca armata sârbă să fie numaidecât înlocuită cu armata franceză și engleză. Revendicările noastre asupra Banatului întreg sunt nestrămutate.

În Consiliul Național Român toți sunt dinastici și mari aderenți ai D-lui Brătianu. Dintre cei mai tineri s-ar afla unii, care sunt infectați de cei veniți acum din țară, care caută căpătuială și sunt cuprinși de patimile de partid.

Conservatorii nu au stimatori⁴, Carp și Marghiloman, Stere etc. sunt primiți direct ca dușmanii noștri. Vineri am plecat la Alba-Iulia. Ungurii ne-au făcut greutăți, au voit să ne dea în aer trenurile speciale.

La Alba-Iulia nedumeriri pentru întârzierea armatelor. În aceasta văd o șovăire și o neconsecvență⁵ față de sârbi care au ocupat cât au voit. Armata să facă marșul de înaintare cu urgență. Pentru garde ne-ar trebui și arme: puști, mitraliere...

La ședința prealabilă din 17/30 noiembrie s-a pus la discuție proiectul de rezoluție și dezbateră a durat 8 ore. La p.1 bănățenii au cerut ca să se protesteze contra armatelor sârbe, să se ridice pretențiuni asupra românilor din Valea Timocului. Dl. Maniu le-a dat informațiuni, că pretențiunea noastră asupra întregului Banat e fapt asigurat. Ședința a fost premersă de o mare adunare de protestare a bănățenilor de 300-400 persoane. Se primește textul p.1 cu lăsarea afară a cuvântului „Timișan” și a Regatului Român, în locul căruia vine România.

Marele Sfat a avut anume o grea luptă cu socialiștii ademeniți de guvernul ungar și agenții de la care am aflat, că au primit spre scopul agitării contra noastră suma de douăzeci milioane; a trebuit să luptăm contra ideilor republicane.

Cu trimișii social-democrați români, care sunt oameni înțelegători, am ajuns de acord.

Să nu pomenim Regatul și numele Regelui, ca nu cumva să se nască discordanța și să fie glasuri contrare, căci atunci agenții ascunși între noi ar fi folosit ocaziunea de a striga public contra Regatului și a persoanei Regelui, iar presa ungară ar fi trâmbițat în lume.

¹ Consiliul Național Român Central.

² Aici cu sensul de fără îndoială; cu siguranță.

³ Novi Sad, oraș în Serbia.

⁴ Susținători.

⁵ Inconsecvență.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Social-democrații români nu sunt republicani, nu sunt antidinastici, dar se poartă cu rezervă față de starea economico-socială de azi a Regatului. Dacă revendicările lor vor fi asigurate în formă de stat, ei vor fi cei mai mari aderenți. Marele Sfat deci după o precumpănire amănunțită a stilizat textul.

Autonomia provizorie față de România nu are importanță, dar Marele Sfat trebuie să preia toate ramurile de guvernare și să pregătească schimbarea de drept ce va urma.

Întreaga conducere, sfatul, sunt regaliști și dinastici; toți prețuim meritele și maturitatea politică a Dlui. Brătianu și știm că eliberarea noastră, lui avem a i-o mulțumi.

Sâmbătă seara bănățenii au avut o adunare în care Dl. Maniu i-a liniștit și le-a dat informațiile cerute. După el Dl. Dr. Dragomir, profesor la Sibiu a adus elogii D-lui Iorga și pe Dl. Brătianu l-a arătat ca un om politic de un grad inferior.

Dr. Laurențiu Oanea a luat cuvântul, în urma vorbirii tendențioase, pusă la cale de ceva partidă din țară; a fost silit să destăinuie că Iorga și cu conservatorii toți sunt gata a face concesiuni în Banat, numai Dl. I. C. Brătianu e intransigent, face totul pentru a putea avea Banatul în întregime, dezvoltă și a dezvoltat pentru aceasta o grea acțiune politică; a arătat meritele Dlui. Brătianu pentru noi și a declarat ferm, că aspirațiunile noastre se împlinesc numai în urma politicii D-lui Brătianu și a liberalilor. Aceasta o dovedește și vorbirea ambasadorului Franței. Bănățenii între lungi aplauze au făcut ovații Dlui. Brătianu.

La adunarea poporală a vorbit Dl. Halipa și Dl. profesor Nicu Procopovici din Bucovina, apoi Dr. Ștefan C. Pop; toți au adus elogii Regelui, Reginei, iar publicul a făcut entuziaste ovații la adresa Regelui strigând voci din popor dintre țărani: „Să trăiască Mihaiu II”. După vorbirea Dlui. Dr. Ștefan C. Pop poporul din mii de voci a aclamat pe Dl. Brătianu.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 243-246.

1919, ianuarie 2, Năsăud

N-ro. 2-1919 a[ministrăția] f[ondurilor] c[entrale] sc[olare] d[istrictuale].

Protocol

luat din ședința comisiunii administratoare de fondurile central școlar
și de stipendii din districtul Năsăudului, ținută în Năsăud la 2 ianuarie 1919.

Fiind de față:

Președinte: dr. Vasile Pahone, Secretar: **dr. Ștefan Jarda**

4. Nro. 421. Cauza modificării planului de învățământ la liceul precum și la școala primară grănițarească din loc.

Secretarul raportează că în urma împrejurărilor schimbate este de lipsă ca planul de învățământ din trecut a institutelor noastre să se modifice potrivit referințelor și trebuințelor de azi.

Pentru orientarea comisiunii administratoare secretarul cetește hotărârile aduse în această cauză de conferința profesorilor români ținută la Alba Iulia în 2 decembrie 1918, precum și părerea, respectiv dorința profesorilor de la gimnaziul nostru, exprimată în conferința de la 28 decembrie 1918.

În legătură cu cele de sus secretarul roagă comisiunea administratoare să binevoiască a stabili și numirea gimnaziului nostru superior fundațional, precum și a școlii elementare, pe cari numiri aceste institute de învățământ le vor purta de azi înainte.

ad 4.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

După o dezbateră amănunțită comisiunea administratoare aduce următoarele hotărâri:

I. Gimnaziul nostru superior fundațional va purta de azi înainte numirea de: „Liceul român grănițaresc din Năsăud” iar școala elementară se va numi „Școala primară română grănițerească de băieți și de fetițe din Năsăud”.

II. Planurile de învățământ ale acestor institute, până la organizarea definitivă a învățământului se vor modifica încă în cursul anului școlar 1918/1919 în chipul următor:

1. În școala primară se vor preda toate studiile exclusive în limba română.

2. În liceu limba de propunere la toate studiile de asemenea va fi cea românească. la limbile vii, întrucât se va întrebuința metoda directă predarea se poate face în respectiva limbă. Limba maghiară se va propune în mod facultativ în clasele superioare. Limba franceză va înlocui limba maghiară ca studiu obligatoriu. Limba germană va rămânea deocamdată tot studiu obligatoriu, cu numărul de ore pe care l-a avut.

3. Atât în școala primară cât și în liceu:

La Geografie se va întrebuința numai nomenclatura românească în locul „Geografiei Ungariei” se vor propune cunoștințe geografice asupra ținuturilor locuite de români. Ungaria nouă se va trata numai în cadrele geografiei universale.

În locul „Istoriei Ungariei” se va preda „Istoria Românilor”. Din istoria maghiară se vor propune numai cele părți care sunt în legătură cu istoria universală și istoria românilor.

Cunoștințele despre „Constituțiunea patriei” se vor mărgini deocamdată la dreptul privat și criminal. Se vor propune elementele Constituțiunei române.

Planurile modificate în înțelesul principiilor de mai sus, precum și alte acte însemnate privitoare la afacerile de învățământ, de acum înainte până la altă dispoziție se vor înainta spre aprobare la comisiunea administratoare a fondurilor, ca for superior de instrucțiune.

Acest concluz să se comunice de urgență cu direcțiunile liceului și a școlii noastre primare, spre știre și conformare.

D. u. s.

Prezident: dr. Vasile Pahone m. p. Secretar: **dr. Ștefan Jarda** m. p.

Pentru autentificarea estrasului:
ss indescifrabil.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 249-250.

1919, iulie 26, Năsăud

De la pretura plasei Năsăud
Nr. 1294/1919
Bilet creditat clasa I-a

Ordin deschis

Pentru D[om]nul **Alesandru Haliță** vicar foraneu locuitor în Năsăud, care călătorește de la Năsăud la Sibiu și îndărăt la ședința Marelui Sfat Național convocat pe ziua de 29 iulie a. c. or. nr. 534 - 1919.

*Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în
documente din arhivele bistrițene*

Sunt rugate toate autoritățile civile și militare să-i dăie tot concursul și sprijinul în călătorie.

Valabil douăzeci de zile/20/.

Năsăud, în 22 Iulie 1919.

Alexandru Haliță.

Semnătura posesorului acestui ordin.

Ioan Șerban,
Primpretor

Văzut!

Năsăud, la 26-VII-1919

ss. indescifrabil.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 277.

1919, august 30, Bistrița

Către toți alegătorii și membrii ai Partidului Național Român și către toți
fruntașii și conducătorii din comunele județului Bistrița-Năsăud

Invitare

Viața nouă românească cu (sic!) multele ei probleme actuale și mai ales în vederea alegerilor pentru Cameră și Senat, în vederea constituantei ce se va întruni în toamna aceasta reclamează stăruitor reorganizarea Partidului Național Român în toată țara, tot așa și în județul nostru. – Pătrunși de necesitățile vieții publice de actualitate și pătrunși de datoria patriotică ce avem în aceste zile, cedând hotărârilor și instrucțiunilor primite de la Marele Sfat Național, prin aceasta convocăm o mare întrunire a tuturor aderenților Partidului Național Român în vederea reorganizării sale și în vederea pregătirilor pentru alegerile iminente.

Invităm și rugăm pe toți domnii preoți și învățători, pe toți intelectualii și fruntașii satelor noastre și pe toți delegații alegătorilor esmiși¹ din fiecare comună a lua parte la acea conferință luni, în 8 septembrie a[nul] c[urent]. în sala cea mare de la Casa județului la 10 ore a[nte] m[eridian]²

Programul zilei va fi următorul:

1. Constituirea adunării: alegerea unui prezident și a doi secretari ad hoc.
2. Constatarea comunelor reprezentate și a delegaților prezenți.
3. Alegerea unei comisiuni de candidare, care va prezenta adunării în scopul reorganizării, lista Comitetului Executiv Județean al Partidului Național Român.
4. Hotărâri în chestiile curente de actualitate. Eventuale propuneri. Toți alegătorii din comunele noastre sunt rugați ca în fiecare comună să-și aleagă pe lângă preot, învățători și alți intelectuali, 2 – 5 delegați din sânul lor. Delegații vor reprezenta alegătorii din fiecare

¹ Aleși.

² Ante meridian.



Sângeorzeni în miezul evenimentelor Marii Uniri menționați în documente din arhivele bistrițene

comună. Toate hotărârile luate cu privire la reorganizare vor fi comunicate în fiecare comună, în fiecare plasă¹ pentru conformare.

Bistrița la 30 august 1919.

Membrii Marelui Sfat Național

Dr. Gavril Tripon,
Alexandru Haliță,
Macedon Linul,
Dr. Alesandru Pop,
Dr. Vasile Pahone.

Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin (coord.), Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud. Contribuții documentare, Cluj-Napoca, Mega, 2018, p. 279-280.



¹ Unitate administrativ-teritorială care grupa mai multe localități, în cadrul județului.

Suferințele ardelenilor din Galiția...

- Fragmente din luptele românilor ardeleni de acum trei decenii. - Sub steagul împăratului... - Imagini, sânge și prigoane pentru credința în Unirea Românilor. – O carte veche cu adevăruri mereu noi.

EMIL BOȘCA-MĂLIN

Paginile de eroism și suferință românească scrise de soldații ardeleni în 1914-1916 pe frontul din Galiția în cadrele armatei austro-ungare, sunt puțin cunoscute azi, iar documente despre ele avem și mai puține. Abia dacă găsim în calendarele „Astreii” din 1915-1916 ici coala resfirate biografii asupra intelectualilor eroi morți pe acolo, încadrate în fragmente de povestite a unor vibrante lupte, ori în paginile gazetelor din acea vreme, că ni se înăbușea atunci chiar și încercarea de a evidenția eroismul românesc din cadrele fostei armate austro-ungare!

Cărți scrise asupra zilelor petrecute pe frontul galițian, avem numai două: „Trei lumi petrecute pe câmpul de război” - „Ziarul unui român ofițer în armata austro-ungară care a luat parte cu glotașii români din Ardeal la luptele din Galiția” - de regretatul luptător naționalist Octavian Tăslăuanu, apărută în 1915 în București și ajunsă până la ediția a III-a, și „Ziarul unui român” de prof. Horia Deac - carte apărută mai târziu, după 1930, la Gherla, scoasă de părintele Deac, tatăl lui Horia, mort în Galiția. Ambele cărți sunt însemnări zilnice de o nebănuită valoare documentară asupra felului de manifestare a sufletului ardelean la începutul războiului mondial.

Incontestabil, dintre ele, de cea mai mare valoare istorică și literară este aceasta a blândului Tăslăuanu, care ar putea sta cu cinste alături, dacă nu deasupra întregii literaturi de război ce s-a scris la noi în ultima vreme. Paginile ei de adevărată antologie ne evocă cu atâta putere cerul întunecat al Galiției, greu de miros de moarte românească, peste care se rotea pajura cu două capete desfăcută în steag căzut în noroi, încât urmărești paginile cititului târziu întocmai capitolelor romanelor polițiste...

Cocarde și steaguri... românești

Guvernul din Budapesta își dădea seama în 1914, la decretarea mobilizării, că întreaga suflare românească ardeleană avea privirile ațintite peste crestele Carpaților la frații de la care așteptau mântuirea dezrobirii, de aceea, pentru a da un oarecare entuziasm chemărilor sub arme, au îngăduit ca grupurile de români să poarte steaguri și cocarde românești. De altcum, contele Tisza, după ce a împânzit întreg Ardealul cu agenți informatori pentru a nu se face o revoluție armată a românilor, a declarat categoric fraților noștri politici de atunci că va face un lac de sânge dacă populația va îndrăzni să se împotrivescă.

Instinctiv, poporul român simțea pericolul, de aceea în gări cânta versuri care începeau cu aceste cuvinte:

Sub steagu' împăratului
În pierzania capului...

„Nu era nicăieri - scrie Tăslăuanu - nici o însuflețire, nici o bucurie... ca o ceată de slugi, de robi ai datoriei, mergeam la porunca stăpânului... să murim. Dar în sufletele noastre de slugi mijea nădejdea unei răzbunări“.

Evident și atunci era vremea învârtiților. „Vitejii” ofițeri honvezi, în tovărășie bună cu evreii, încercau să scape de front și să rămână la serviciile auxiliare. „Singura lor misiune era să... însuflețească pe români în ajunul plecărilor”. Așa se întâmplă și în ziua de 12 August 1914.

„Un ungar ne ținu în ungurește un discurs care se termina cu următoarea frază: „Hazák egére sötét vész felhők torni josultak” (Cerul patriei noastre e acoperit de norii negrii ai primejdiei). După discurs a întrebat:

- Priceput la mine?

Soldații români au clătinat din cap în semn că nu.

- Care priceput la mine ce rostit?, a întrebat ofițerul.

A ieșit un căprar sfătos de pe la Năsăud:

- Eu, mă rog frumos!

- No spune la toți ke eu grăit la voi.

Căprarul s-a întors către camarazi:

- Mă fraților, domnu lattan (locotenent) s-a zdrobit atâta vreme pentru ca să ne spuie că tăt omul să-și ieie chepeneagu (mantaua) că va fi ploaie.

Trupa s-a prăpădit de răs, iar căprarul o fost încarcerat.

Ardealul în Galiția...

Conducătorii militari de atunci și-au făcut socotelile ca să bage în prima linie de foc regimentele românești din Ardeal care știau că vor fi măcinate, de aceia întreg frontul din Galiția contra rușilor era susținut aproape exclusiv numai de români.

„De la Halici până aici am întâlnit pe front numai români - însemna pe la mijlocul lui septembrie 1914 Tăslăuanu. Se mutase parcă Ardealul în Galiția. Regiunea aceasta gemea de noi. Soldații români erau bucuroși. Le intrase lor în cap că ei vin pe front pentru a se întâlni cu frații români. Unul dintre ei m-a rugat chiar să iau eu comanda batalionului și să trecem în Bucovina“...

Se spunea chiar că Armata Română intrase în Ardeal „ca prietenă a Austro-Ungariei”; că în curând însă, după ce va ocupa întreaga provincie, se va „întoarce” contra Ungariei și o va ocupa militărește... și câte asemenea zvonuri, care dovedeau, incontestabil, starea de spirit a românilor ardeleni de pe front.

Urmează însă lupte grele. Soldații români cădeau ca spicele pe un front ce n-aveau ce căuta. Cei ce izbuteau să scape din lupte erau secerăți de holeră. Nădejdea era acum numai în Dumnezeu...

„La fiecare ocazie soldații se retrăgeau - în vremea când era liniște pe front - și se rugau. Auzeam melodii tânguitoare și dulci de biserică ardeleană. Unul ținea în mână un octoih cu pereții roșii și citea, iar ceilalți cântau după el. Ascultam și eu, în genunchi, rugăciunea. Ascultam și mă podideau lacrimile... Încercam fiorul tainic al credinței și nădejdi“... Seara, românii se adunau lângă focul bucătăriei și începeau să doinească.

„Nu bate Doamne lumea...”

În tranșeele acelea de acum trei decenii se adunase întreg sufletul trudit al Ardealu-



Suferințele ardelenilor din Galiția...

lui.

Tremura jăruirea cântecului înlăcrimat ardelean în pleoapele fiecărui soldat.

Tăslăuanu înseamnă toate acestea - simplu dar impresionant - în filele carnetului său.

Vocea lui Doicu din Sebeșul mare, suna clară și melodioasă și întreg corul, însoțit de fluierul lui Zosim, străbătea liniștea nopții din Galiția, ca tânguirea unui neam întreg.

Nu bate, Doamne, lumea
 Cum mi-ai bătut pădurea,
 De-i cade toamna frunza
 Și m-ai bătut și pe mine
 De-s străin și vai de mine
 Vai săraci copiii mei
 Că i-am lăsat singurei;
 Vai săraci fetele mele
 Că le-am lăsat singurele
 Vai săraca mândra mea
 C-am lăsat-o singurea
 Cu cinci copii lângă ea...

Cântau și plângeau bieții soldați bătrâni... Eu îi ascultam și plângeam cu ei alături fără să fiu observat de dragii mei glotași. Oftau, și iar începeau:

Știi tu mândră ce ziceai
 Cătră mine și plângeai,
 Când lângă mine ședeai,
 Că nu este Om pe lume
 Pe noi să ne despreune.
 Iacă omul s-a aflat:
 Blestematul de-mpărat!

.....
 Măndruțo de m-ai vedea
 Ai plânge de jalea mea:
 Numai bunul Dumnezeu
 Știe de biet traiul meu
 O zi bună, zece rele
 Și amar de zilele mele;
 Vai și-amar de a mele zile
 Ce le duc prin țări străine...

Privind departe...

Starea sufletească a românilor din Galiția poate fi rezumată în acest tablou descris de Tăslăuanu:

„Mă duc să inspectez poziția. Pe culme bătea un vânt de să te ia în slavă. Întâlnesc sentinela... Românul stătea nepăsător de vreme, răzimat ciobănește în pușcă și privea departe... fără să se miște. Era ciobanul din Carpați care din moși-strămoși stăpânea munții. Era craiul plaiurilor și voinicul codrilor și în hainele împăratului rămăsese tot cioban... Se gândea mereu la frați...”

Numai că gândul la frații liberi a adus o nouă năpastă.

„Între ofițerii streini și soldații noștri era o adevărată prăpastie și o ură de moarte. O-

Emil BOȘCA-MĂLIN

fițerii auzind că România se pregătește să vină împotriva Austro-Ungariei, își descărcău ura pe soldați. Unii îi băteau cu vine de bou și seara se laudau cum știu să schingiuiască pe soldați. Legatul de stâlp, foamea, serviciul permanent de santinelă, - erau pedepsele cele mai ușoare.

Iată viața românilor ca soldați ai armatei ungurești. Nu erau destule mizerii, și neazuri trupești, trebuia să mai suferim și torturi sufletești.

Iată deci, o mică fereastră deschisă spre câmpul întins al suferințelor românilor din Galiția.

Ce am lăsat noi ardelenii pe frontul de acolo, își va putea imagina oricine citind următoarea frază:

„Din întreg regimentul meu de peste 3.500 oameni, ne-am întors acasă, la Făgăraș, după 6 luni de război, 5 și cu mine șase!”.

Erau pierderile unui singur regiment de ardeleni!

*

Cartea lui Octavian Tăslăuanu, ardelean cu suflet mare de luptător înflăcărat, e o candelă ce arde, dincolo de viață și vremi, deasupra sutelor de mii de români ardeleni cu glasul înăbușit în mormintele resfirate pe hârtoapele galițiene. Sunt pagini de trăire adâncă, de zbulcium și luptă hotărâtă, de visare și lacrimi. Paginile ei trebuiesc mereu citite...

Sursa: *Curentul*, București, Anul XVI, 1943, nr. 5544, p. 6.



IN MEMORIAM

Ceterașul Ilie Poleac, autorul celebrelor vorbe „Plină-i lumea de furnici”, a plecat la Cer



Ceterașul Ilie Poleac n-a fost doar un om cu arcuș și strune, ci o stare de spirit. Din satul lui – care putea fi oricare sat românesc de munte sau de câmpie – a ridicat sunetul ceterii până la rang de cuvânt, iar cuvântul până la rang de înțelepciune. Vorba lui, „Plină-i lumea de furnici”, a rămas ca un oftat adânc, spus cu zâmbetul pe buze, dar cu adevăr greu în miez.

Ilie Poleac cânta ca și cum ar fi vorbit cu pământul. Cetera lui nu grăbea niciodată timpul, ci îl așeza. La joc, făcea picioarele să asculte de inimă; la jelanie, făcea inima să-și amintească de rădăcini. Muzica lui nu se învăța din note, ci din priviri, din tăceri și din felul în care știa să asculte lumea înainte de a o cânta. De aceea, când spunea „Plină-i lumea de furnici”, nu judeca, ci constata: vedea forfota mărunță a oamenilor, graba fără rost, alergarea continuă, fiecare cu povara lui mică, dar grea.

Vorba aceasta, aparent simplă, e o miniatură de filozofie țărănească. Furnicile sunt harnice, dar nevăzute; numeroase, dar singuratice; puternice împreună, neputincioase separat. Așa vedea Poleac lumea: o mulțime de destine mărunte, trudind sub cerul mare, fiecare cu rostul lui, fiecare cu lupta lui. În spatele zâmbetului stătea o înțelegere adâncă a omenescului, o acceptare calmă a faptului că viața nu se schimbă prin strigăt, ci prin răbdare.

Plecarea lui „la Cer” nu e o dispariție, ci o mutare de scară. Ceterașii adevărați nu mor: se așază în sunet. De acum, Ilie Poleac cântă în liniștea dintre două doine, în vibrația unei strune vechi, în amintirea celor care au stat la masă cu el și l-au auzit spunând, cu un fel de blândețe ironică: „Plină-i lumea de furnici”. Când auzim vorba asta, nu ne gândim doar la el, ci la noi toți, alergând, trudind, sperând.

Poate că Cerul are nevoie de ceterași. Poate că acolo, Ilie Poleac își potrivește arcușul și cântă despre lume așa cum e ea văzută de sus: mică, forfotitoare, plină de furnici – dar încă vie, încă vrednică de cântec.



**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**



**ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229**